

Гороль П. К., Коношевський Л. Л., Данілова І. Ю.

**МУЛЬТИМЕДІЙНІ
ЗАСОБИ НАВЧАННЯ
НА УРОКАХ
ОСНОВ ПРАВОЗНАВСТВА**

Навчально-методичний посібник

Вінниця 2011

ББК 32.973я73+67я73
УДК 004.032.6 : (37.016:34)075.8
М70

Мультимедійні засоби навчання на уроках основ правознавства : навчально-методичний посібник / [П. К. Гороль, Л. Л. Коношевський, І. Ю. Данілова]. – Вінниця : ТОВ «Планер», 2011. – 120 с.

Схвалено вченою радою Інституту історії, етнології і права Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, протокол № 9 від 11 травня 2011 року.

Рецензенти: Яременко О.!, кандидат наук з державного управління, доцент (Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського);
Мельничук О.Ф., кандидат юридичних наук, доцент (Вінницький національний аграрний університет, завідувач кафедри правознавства).

У навчально-методичному посібнику вміщено плани-конспекти уроків основ правознавства з використанням мультимедійних засобів навчання.

Навчально-методичний посібник призначено для вчителів основ правознавства загальноосвітніх шкіл і професійно-технічних училищ, студентів педагогічних вищих навчальних закладів, які обрали фах вчителя основ правознавства.

ISBN 966-22.22.0

© Гороль П.К., Коношевський Л.Л., Данілова І.Ю.

ЗМІСТ

Вступ.....	5
1. План конспект уроку з основ правознавства для 9 класу на тему: спадкування за законом і заповітом.....	7
2. План – конспект уроку з основ правознавства для 9 класу на тему: основи конституційного ладу України.....	15
3. План-конспект уроку з основ правознавства для 9 класу на тему: цілі, види і підстави юридичної відповідальності....	20
4. План-конспект уроку з основ правознавства для 9 класу на тему: Президент України.....	27
5. План-конспект уроку з основ правознавства для 9 класу на тему: цивільно-правові відносини. Цивільно-правовий кодекс України.....	36
6. План-конспект уроку з основ правознавства для 9 класу на тему: конституційні обов'язки людини і громадянина України...	45
7. План-конспект уроку з основ правознавства для 9 класу на тему: право-особливий вид соціальних норм.....	50
8. План-конспект уроку з основ правознавства для 9 класу на тему: кримінальне право. Цілі та види кримінальної відповідальності.....	54
9. План-конспект уроку з основ правознавства для 9 класу на тему: поняття і види злочину, стадії вчинення злочину.....	63
10. План-конспект уроку з основ правознавства для 9 класу на тему: законодавство про сім'ю і шлюб та державна політика у цій сфері.....	72
11. План-конспект уроку з основ правознавства для 9 класу на тему: громадянські та політичні права.....	78
12. План-конспект уроку з основ правознавства для 9 класу на тему: адміністративні правопорушення і відповідальність за них...	92
13. План-конспект уроку з основ правознавства для 9 класу на тему: правомірна поведінка і правопорушення.....	107
14. План-конспект уроку з основ правознавства для 9 класу на тему: житлове право України.....	113
Література.....	120

**ПЛАНІ-КОНСПЕКТИ УРОКІВ З ОСНОВ
ПРАВОЗНАВСТВА З ВИКОРИСТАННЯМ
МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ЗАСОБІВ
НАВЧАННЯ**

ВСТУП

Сучасна загальноосвітня школа оснащена різноманітними мультимедійними засобами навчання – телевізорами, комп'ютерами, відеомагнітофонами, відеопрогравачами, відеокамерами, музичними центрами, інтерактивними електронними дошками. Науковими дослідженнями і досвідом роботи встановлено, що досягти якісних знань можна лише за умови систематичного використання на уроках комплексів мультимедійних засобів навчання.

У процесі вивчення всіх без винятку тем, які включає шкільна навчальна дисципліна «Основи правознавства», що вивчається у дев'ятому класі, вчитель може з успіхом використовувати в залежності від змісту ті чи інші види мультимедійних засобів навчання. З метою надання допомоги у викладанні основ правознавства автори пропонують для вчителів 14 планів-конспектів уроків із найбільш складних і актуальних тем, в яких подається детально розроблена методика підготовки і використання на уроках з основ правознавства мультимедійних засобів навчання.

У навчально-методичному посібнику вміщені поурочні плани з основ правознавства з таких важливих тем, як «Основи конституційного ладу в Україні», «Президент України», «Конституційні обов'язки людини і громадянина України», «Цілі, види і підстави юридичної відповідальності» і багато інших.

Структура кожного з них передбачає перелік мультимедійних засобів навчання, назви етапів уроку, де вони використовуються, методику їх застосування. Автори пропонують в планах-конспектах зміст слайдів, які можна

Мультимедійні засоби навчання на уроках основ правознавства

демонструвати за допомогою комп'ютерів, мультимедійних проекторів. У залежності від теми і структури уроку мультимедійні засоби навчання використовуються під час актуалізації опорних знань, вивчення і закріплення нового матеріалу.

Використовуючи вміщений у навчально-методичному посібнику список рекомендованої літератури, читач зможе розширити свої знання про зміст і методику використання на уроках з основ правознавства різних мультимедійних засобів навчання, які включають проекційні, звукові, телевізійні, комп'ютерні засоби. Все це допоможе забезпечити якісну підготовку учнів до засвоєння ними основ правознавства.

1. План-конспект уроку з основ правознавства для 9 класу на тему: спадкування за законом і заповітом

Навчальна мета уроку: ознайомити учнів з умовами спадкування за законом і заповітом.

Виховна мета уроку: виховувати в учнів повагу до законодавства України.

Розвивальна мета уроку: формувати та розвивати в учнів інтерес до вивчення спадкування за законом і заповітом.

Тип уроку: повідомлення нових знань.

Обладнання уроку: підручник; Цивільний кодекс України; комп'ютер; мультимедійний проектор; слайд 1 «Правочини»; слайд 2 «Спадкування»; слайд 3 «Закріплення нового матеріалу».

Хід уроку

Перший етап. *Організаційний.*

Перевірка явки учнів на урок та їхньої готовності до вивчення, усвідомлення і засвоєння нового матеріалу.

Другий етап. *Повідомлення теми, навчальної мети і завдань уроку.* У процесі цього вчитель повідомляє, що вивчати спадкування їм допоможе комп'ютер і мультимедійний проектор.

Третій етап. *Актуалізація опорних знань.*

Розпочинаючи актуалізацію опорних знань, вмикаємо комп'ютер і мультимедійний проектор і демонструємо на екрані слайд 1 «Правочини».

Крім цього, вчитель в процесі бесіди з'ясовує з учнями наступні питання:

1. Які існують форми власності?
2. Дайте визначення понять: «юридична особа», «правочин», «дієздатність», «правоздатність».

Четвертий етап. *Вивчення нового матеріалу.*

У процесі вивчення нового матеріалу розглядаються такі питання:

1. Спадкування за законом і заповітом.
2. Черги спадкування за законом.
3. Частка спадщини.

СЛАЙД 1

«ПРАВОЧИНИ»

№ п/п	Ситуація	Вид правочину	Форма угоди, якої необхідно дотримуватися
1.	Родичі подарували на весілля автомобіль	Дарування	Письмова
2.	Пасажир здав речі до вокзальної камери схову	Зберігання	Достатньо усної
3.	Школярка позичила у сусідки по парті одну гривню	Позики	Достатньо усної
4.	Покупець вибрав товар в магазині самообслуговування та оплачує його в касі	Купівлі – продажу	Достатньо усної
5.	Хлопець позичив 500 гривень у свого товариша	Позики	Письмова проста
6.	Школяр домовився з товаришем про обмін свого велосипеда на музичний центр	Міни (необхідно звернути увагу учнів, що слід з'ясувати вік учасників правочину, щоб встановити його правомірність)	Письмова проста

1. Спадкування за законом і заповітом

Вивчаючи це питання, вчитель за допомогою комп'ютера і мультимедійного проектора виводить на екран слайд 2 «Спадкування».

Слайд 2 «Спадкування»

 <p>Спадкове право – це частина цивільного права, становить собою сукупні норми, які встановлюють порядок переходу прав і обов'язків померлої особи за правом спадкування.</p>	 <p>Спадищина – це сукупність майнових прав і обов'язків спадкодавця.</p>		
 <p>Спадкоємці – це носії права спадкування, люди можуть бути особою, живі на момент смерті спадкодавця, а також діти померлого, народжені після його смерті та юридичні особи.</p>	 <p>В спадкування переходить:</p> <ul style="list-style-type: none">• Приватна власність (будинки, гроші, цінні папери тощо).• Майнові права авторів.• Борги тощо.		
 <p>Спадкоємство за законом має місце в таких випадках:</p> <ul style="list-style-type: none">• Немає заповіту.• Заповіт визнано недійсним.• Спадкоємці, призначені в заповіті, відмовилися прийняти спадщину або померли до її прийняття.	 <p>Спадкоємці поділяються за законом на:</p> <table border="0"><tbody><tr><td><ul style="list-style-type: none">• Спадкоємців першої черги (дружина, батьки, діти, сестри)</td><td><ul style="list-style-type: none">• Спадкоємців другої черги (брати, сестри, дідуся, бабуся)</td></tr></tbody></table>	<ul style="list-style-type: none">• Спадкоємців першої черги (дружина, батьки, діти, сестри)	<ul style="list-style-type: none">• Спадкоємців другої черги (брати, сестри, дідуся, бабуся)
<ul style="list-style-type: none">• Спадкоємців першої черги (дружина, батьки, діти, сестри)	<ul style="list-style-type: none">• Спадкоємців другої черги (брати, сестри, дідуся, бабуся)		

Спадкове право – це частина цивільного права, що становить сукупні норми, які встановлюють порядок переходу прав і обов'язків померлої особи за правом спадкування.

Під спадищиною розуміють сукупність майнових прав і обов'язків спадкодавця. Крім об'єктів приватної власності, до яких належать, насамперед, квартири, будинки, гроші, цінні

папери та інше рухоме і нерухоме майно, за правом спадкування переходять майнові права авторів, тобто право на винагороду за використання створеного ними твору, майнові права, пов'язані з винаходами, майнові права, що випливають з різноманітних договорів.

До спадщини включають і борги спадкоємця, проте спадкоємець, який прийняв спадщину, відповідає за ці борги лише в межах справжньої вартості спадкового майна, що перейшло до нього. Спадковим майном можуть бути також приватні підприємства, частки та вклади в майні господарських товариств.

Нормами спадкового права України передбачено дві підстави спадкування: за законом і за заповітом.

Спадкодавцями можуть бути тільки фізичні особи (громадяни України, іноземці, особи без громадянства) *Спадкоємці* – це носії права спадкування. Ними можуть бути особи, живі на момент смерті спадкодавця, а також діти померлого, народжені після його смерті. Спадкоємцями можуть бути також і юридичні особи (благодійні фонди, лікарняні установи, будинки інвалідів, музеї, бібліотеки, громадські організації, партії та ін.) і держава.

Якщо спадкоємців немає або жоден із спадкоємців не прийняв спадщини, або всі спадкоємці позбавлені спадкодавцем спадщини, майно померлого за правом спадкоємства переходить до держави.

Спадкоємство за законом має місце в таких випадках:

- заповіту немає;
- заповіт визнано недійсним;
- спадкоємці, призначені в заповіті, відмовилися прийняти спадщину або померли до її прийняття.

2. Черги спадкування за законом

Спадкоємці за законом поділяються на спадкоємців першої та другої черги. До першої черги належать діти (в тому числі й усиновлені), дружина і батьки (усиновителі) померлого, а також дитина померлого, яка народилася після його смерті. Онуки і правнуки є спадкоємцями, якщо на час відкриття спадщини немає в живих того з батьків, хто був би спадкоємцем. Всі

спадкоємці першої черги, крім онуків і правнуків, успадковують в рівних частках. Онуки і правнуки успадковують порівну в тій частині, яка належала б у процесі спадкоємства за законом їхнім померлим батьку чи матері.

Друга черга спадкоємців за законом закликається до спадкування, якщо немає спадкоємців першої черги, а також у разі, коли всі спадкоємці першої черги не закликаються до спадкування.

До другої черги спадкоємців за законом належать брати й сестри померлого, його дідусь і бабуся, як з боку батька, так і з боку матері. Слід мати на увазі, що брати і сестри можуть бути повнорідні і неповнорідні. Повнорідними називаються брати й сестри, які мають спільного батька і спільну матір. Неповнорідні брати й сестри поділяються на єдинокровних, які мають спільного батька і різних матерів, та єдиноутробних, які мають спільну матір, але різних батьків. До спадкування закликаються як повнорідні, так і неповнорідні брати й сестри. Спадщина між цими спадкоємцями ділиться порівну. Окрему групу спадкоємців становлять утриманці померлого. Вони закликаються до спадкування за умови, що знаходилися на утриманні померлого не менше року до дня його смерті. Утриманцями визнаються тільки непрацездатні особи, але незалежно від того, чи є вони родичами померлого, чи ні. Для визнання цих осіб утриманцями померлого необхідно, щоб їх непрацездатність настала до відкриття спадщини і була сталою, а не тимчасовою. Непрацездатними визнаються: жінки, що досягли 55 років, чоловіки – 60 років, інваліди всіх трьох груп інвалідності, а також особи, які не досягли 16 років (ті, що навчаються – 18 років). Спадщина між цими спадкоємцями також ділиться порівну.

За наявності інших спадкоємців утриманці успадковують нарівні зі спадкоємцями тієї черги, яка закликається до спадкоємства. Отже, за наявності спадкоємців першої черги утриманці будуть успадковувати разом з ними. Якщо до спадкоємства закликаються спадкоємці другої черги, утриманці успадковують разом з ними. За відсутності спадкоємців першої і другої черг або за їх відмови від спадщини успадковують тільки

утриманці.

Спадкове право надає кожному громадянину можливість на випадок смерті розпоряджатися своїм майном. Таке розпорядження називається заповітом. Заповідачем може бути дієздатна особа. Спадкоємцями за заповітом можуть бути будь-які особи, незалежно від того, чи є вони в переліку спадкоємців за законом, чи їх немає. Цими особами можуть бути не лише громадяни, а й юридичні особи, а також держава.

Заповідач може в будь-який час відмінити свій заповіт або заповісти своє майно іншій особі.

Заповіт повинен бути укладений у письмовій формі із зазначенням місця і часу його укладання, підписаний особисто заповідачем і нотаріально посвідчений. Проте закон допускає можливість посвідчення заповіту крім нотаріальної контори й іншими органами і особами. Так, до нотаріально посвідчених заповітів прирівнюються заповіти громадян, що перебувають на лікуванні в лікарнях, проживають в будинках престарілих, перебувають під час плавання на морських судах, заповіти військовослужбовців, заповіти громадян, які перебувають в експедиціях, заповіти осіб, які перебувають у місцях позбавлення волі, та ін. Ці заповіти посвідчують визначені цивільним законодавством посадові особи. Усуваються від спадщини особи, які:

- навмисно позбавили життя спадкодавця або зробили замах на його життя;
- батьки після дітей, відносно яких вони були позбавлені батьківських прав і не поновлені в цих правах на момент відкриття спадщини;
- батьки і повнолітні діти, що злісно ухилялися від виконання покладених на них в силу закону обов'язків щодо утримання спадкодавця, якщо ці обставини підтверджені в судовому порядку.

3. Частка спадщини

Є категорія осіб, які мають право на обов'язкову частку спадщини. Вони успадковують незалежно від змісту заповіту не менше двох третин частки, яка належала б кожному з них за спадкоємства за законом (обов'язкова частка). До них належать

неповнолітні або непрацездатні діти спадкодавця (в тому числі усиновлені), а також непрацездатні дружина, батьки (усиновителі) й утриманці померлого. День отримання спадщини визначається день смерті спадкодавця або день набрання законної сили рішенням суду про оголошення громадянина померлим. Наступним юридичним фактом є висловлене спадкоємцем бажання прийняти спадщину. Для цього він повинен протягом шести місяців подати заяву в нотаріальну контору про бажання прийняти спадщину або вступити в фактичне володіння спадщиною. Термін шість місяців називається строком для прийняття спадщини. Після закінчення цього терміну нотаріус видає документ про успадкування майна.

Поділ спадщини відбувається за згодою спадкоємців, а якщо виникає суперечка, то її розв'язує суд.

П'ятий етап. *Закріплення нового матеріалу.*

З метою закріплення нових знань, отриманих учнями на уроці, вчитель за допомогою комп'ютера і мультимедійного проектора демонструє на екрані слайд 3 «Закріплення нового матеріалу» і за допомогою учнів з'ясовує відповіді на запитання.

Шостий етап. *Підсумки уроку.*

Вчитель підкреслює моральний бік питання про спадкоємство, зазначає, що складання заповіту не є традиційним для громадян України, але його наявність дозволяє запобігти багатьом проблемам та негараздам.

Слайд 3

«Закріплення нового матеріалу»

1. Сформулюйте визначення понять «спадщина», «спадкування», «заповіт».
2. Визначте коло осіб, які мають переважне право на спадок.
3. Хто не має права на спадок?
4. Хто може бути спадкодавцем?
5. У якій формі має бути укладений заповіт?

Сьомий етап. *Домашнє завдання.*

1. Опрацювати параграфи 36 і 37 підручника.
2. Підготувати відповіді на запитання і виконати завдання до параграфів 36 і 37 підручника.

2. План – конспект уроку з основ правознавства для 9 класу на тему: основи конституційного ладу України

Навчальна мета уроку: ознайомити учнів з основами конституційного ладу України.

Виховна мета уроку: виховувати в учнів поважливе ставлення до конституційного ладу України.

Розвивальна мета уроку: розвивати в учнів інтерес до вивчення Конституції, як основного закону України.

Тип уроку: повідомлення нових знань.

Обладнання уроку: підручник; Конституція України; комп'ютер; мультимедійний проектор; слайд 1 «Засади конституційного ладу України»; слайд 2 «Види засад конституційного ладу України»; слайд 3 «Статті Конституції України», «Загальні засади», які закріплюють основи конституційного ладу в Україні».

Хід уроку

Перший етап: *організаційний.*

Вчитель перевіряє явку учнів на урок та їх готовність сприймати і засвоювати новий матеріал.

Другий етап: *повідомлення теми, навчальної мети і завдань уроку.* В процесі цього зазначаємо, що на уроці вивчати окремі питання будемо за допомогою графопроектора і транспарантів.

Третій етап: *актуалізація опорних знань.*

Для підготовки учнів до активного застосування нового навчального матеріалу з'ясуємо методом бесіди наступні питання:

1. Що таке Конституція України?
2. Що вам відомо про конституційний лад?
3. Яке відношення має Конституція України до конституційного ладу?

Четвертий етап: *вивчення нового матеріалу.*

Вивчення нового матеріалу вчитель проводить за таким планом:

1. Поняття про конституційний лад в Україні.
2. Засади конституційного ладу.

1. Поняття про конституційний лад в Україні

У понятійному апараті вітчизняної науки конституційного права термін «**конституційний лад**» почав застосовуватися відносно недавно. Радянська державно-правова наука оперувала поняттями «суспільний устрій», «суспільний лад». У процесі цього, аналіз праць вітчизняних та зарубіжних вчених дозволяє зробити висновок, що у поняття конституційного ладу вкладається різне значення:

– **по-перше**, як цілісна система основних політико-правових, економічних та соціальних відносин, які встановлюють та захищаються конституцією та іншими конституційно-правовими нормами. У цьому значенні термін «**конституційний лад**» є за суттю тотожний терміну «державний лад»;

– **по-друге**, як певний спосіб організації держави, який закріплено в його конституції;

– **по-третє**, як такий стан даних відносин, що характеризує державу як конституційну, забезпечує підпорядкованість держави праву, сприяє закріпленню в суспільній практиці та правосвідомості справедливих, гуманних і правових взаємозв'язків між людиною, громадянським суспільством і державою.

Поняття конституційного ладу уявляється більш влучним, оскільки наявність в країні конституції, яка визначає певний устрій держави, ще не свідчить про її конституційний характер і, відповідно, про наявність конституційного ладу.

Поняття конституційного ладу не можна зводити до наявності чи відсутності конституції, воно має характеризувати реальну обмеженість держави конституцією, гарантованість прав і свобод людини і громадянина.

Конституційний лад передбачає наявність у державі юридичної конституції але не зводиться лише до факту її існування. **Конституційний лад** набуває реального змісту лише за умови демократичного характеру конституції та реального дотримання конституційних положень.

Отже, **конституційний лад** – це такий стан суспільних

відносин, які врегульовані конституційно-правовими нормами.

2. Засади конституційного ладу

Засади конституційного ладу – це система вихідних принципів організації державної влади в конституційній державі, взаємовідносин конституційної держави з людиною та інститутами громадянського суспільства. Ці принципи, як зазначається в літературі, визначають і закріплюють основи правового статусу суб'єктів конституційно-правових відносин.

У процесі вивчення цього питання вчитель задалегідь готує слайди і за допомогою комп'ютера і мультимедійного проєктора демонструє їх на великому екрані. В процесі цього він коментує екранний матеріал. Зміст слайдів учні переносять до своїх зошитів.

Слайд 1

«Засади конституційного ладу України»

- Народовладдя.
- Суверенітет і незалежність України.
- Республіканська форма правління, яка відповідає вимогам демократії та розділу влад.
- Унітарний устрій України.
- Людина, як найвища соціальна цінність, утвердження і забезпечення її прав і свобод.
- Соціальний захист людини.
- Розподіл влад.
- Гарантованість місцевого самоврядування.
- Політична, економічна та ідеологічна багатоманітність.
- Вища юридична сила Конституції України і пряма дія її норм.
- Рівність усіх суб'єктів права власності перед законом.

Слайд 2

«Статті Конституції України «Загальні засади», які закріплюють основи конституційного ладу в Україні»

- Ст. 1. Україна визнається суверенною, незалежною демократичною, соціальною, правовою державою.
- Ст. 2. Україна є унітарною державою.
- Ст. 5. Україна є республікою.
- Ст. 6. В Україні існує єдине громадянство.
- Ст. 8. Визнається і діє принцип верховенства права.
- Ст. 11. Держава сприяє консолідації і розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України.

Слайд 3

«Види засад конституційного ладу»

1. Гуманістичні засади:
 - гуманізм;
 - суверенітет народу України;
 - державний суверенітет;
 - національний суверенітет;
 - народний суверенітет;
2. Економічні засади.
3. Політичні засади.
4. Соціальні засади.
5. Духовно – культурні засади.

П'ятий етап: *закріплення нового матеріалу.*

Закріплення знань, отриманих учнями на уроці, відбувається шляхом перевірки засвоєння ними наступних питань:

1. Дайте визначення, що таке конституційний лад.
2. Якими є загальні засади конституційного ладу?
3. Який розділ Конституції закріплює основи конституційного ладу в Україні?
4. Що є гарантіями конституційного ладу?
5. Хто захищає конституційний лад і забезпечує його стабільність?

Шостий етап: *підсумки уроку.*

Отже, конституційний лад України це такий стан суспільних відносин, які врегульовані конституційно-правовими нормами. Конституційно-правова відповідальність носить не репресивний або матеріальний, а політичний і моральний характер.

Конституційний лад передбачає наявність у державі юридичної конституції, але не зводиться лише до факту її існування. **Конституційний лад** набуває реального змісту лише за умови демократичного характеру конституції та реального дотримання конституційних положень.

Отже, **конституційний лад** – такий стан суспільних відносин, які врегульовані конституційно-правовими нормами.

Сьомий етап: *домашнє завдання.*

1. Опрацювати текст параграфа з підручника.
2. Дати письмову відповідь на запитання, вміщені у відповідному параграфі підручника.
3. Записати у зошити нові терміни з теми уроку, користуючись словником термінів.

3. План-конспект уроку з основ правознавства для 9 класу на тему: цілі, види і підстави юридичної відповідальності

Навчальна мета уроку: ознайомити учнів з поняттям, цілями, видами і підставами юридичної відповідальності.

Виховна мета уроку: виховувати в учнів почуття юридичної відповідальності за вчинені ними неправомірні дії.

Розвивальна мета уроку: розвивати в учнів інтерес до різних видів юридичної відповідальності.

Тип уроку: повідомлення нових знань

Обладнання уроку: підручник; юридичний словник термінів; комп'ютер; мультимедійний проектор; Слайд 1 «Види юридичної відповідальності».

Хід уроку

Перший етап. *Організаційний.*

Вчитель перевіряє явку учнів на урок та їх готовність активно сприймати й усвідомлювати новий навчальний матеріал.

Другий етап. *Повідомлення теми, навчальної мети і завдань уроку.*

У процесі цього вчитель звертає увагу учнів на те, що вивчати новий матеріал вони будуть за допомогою мультимедійного проектора і презентації.

Третій етап. *Актуалізація опорних знань учнів.*

Використовуючи знання учнів, одержані на попередніх уроках, учитель з'ясовує з учнями питання про правове мислення, правомірну поведінку, правову поведінку, протиправну поведінку. Він нагадує учням матеріал, який вміщено нижче. В процесі нагадування звертається до учнів із конкретними запитаннями.

Держава здійснює своє право щодо застосування заходів юридичної відповідальності у три етапи: а) заборона суспільно небезпечних вчинків і передбачення відповідних заходів у санкціях правових норм; б) індивідуалізація санкцій щодо конкретних правопорушників; в) забезпечення відшкодування правопорушниками відповідних втрат.

Здійснюючи правомірну поведінку, суб'єкт вступає у сферу дії права і виявляє свій вибір між різними варіантами вчинків (правових і не правових). Вибір правового варіанта забезпечує йому низку переваг: інші суб'єкти зобов'язані сприяти його діям або не втручатися у них; у випадку невиконання ними своїх обов'язків держава в правовій формі примусу забезпечує відновлення порушеного права і виконання зобов'язаним суб'єктом відповідних обов'язків. Відтак, правомірна поведінка як юридичний факт тягне за собою не просто виникнення правовідносин, а певну дію засобів правового регулювання, спрямовану на гарантування, захист і охорону правової форми реалізації інтересів суб'єкта і суспільства. Ця дія права і держави є лише одним із засобів їх реакції на правомірну поведінку. До інших слід віднести пряме заохочення з боку держави правомірних вчинків. Це стосується як використання суб'єктивних прав, так і виконання обов'язків.

Четвертий етап. Вивчення нового матеріалу.

Вивчення нового матеріалу відбувається за таким планом:

1. Поняття юридичної відповідальності.
2. Види юридичної відповідальності.
3. Підстави юридичної відповідальності.

1. Поняття юридичної відповідальності

Юридична відповідальність – це вид соціальної відповідальності.

Вона характеризується такими ознаками: зовнішнім характером; застосуванням лише за здійснені правопорушення; зв'язком з державним примусом у формах каральних і правовідновлюючих заходів; визначеністю в нормах права.

Основною рисою юридичної відповідальності є її тісний зв'язок з правом і державним примусом. Тому її можна

розглядати як правовідносини, в яких держава має право застосувати певні заходи примусу до суб'єктів, які скоїли правопорушення і зобов'язані зазнавати втрат чи обмежень, передбачених санкціями норм права.

Юридична відповідальність не зводиться до державного примусу, як і останній – до першої.

Державний примус – це державно-авторитарний вплив відповідних державних органів і посадових осіб на поведінку людей. Він має різні форми, які можуть бути і не пов'язані з юридичною відповідальністю за правопорушення. Наприклад, примусовий медичний огляд, проведення карантинних заходів чи реквізицій.

Соціальне призначення юридичної відповідальності – охорона суспільних відносин – реалізується в її правоохоронній і виховній функціях. Правоохоронна функція юридичної відповідальності, в свою чергу, поділяється на правовідновлюючу і каральну, а виховна – на функції спеціальної і загальної превенції.

2. Види юридичної відповідальності

Розрізняють наступні види юридичної відповідальності:

- кримінальна відповідальність;
- адміністративна відповідальність;
- цивільна відповідальність;
- дисциплінарна відповідальність.

У процесі вивчення цього питання вчитель за допомогою мультипроєктора демонструє на екрані слайд 1 «Види юридичної відповідальності». Відбувається пояснення навчального матеріалу. Учні заносять зміст слайда до своїх зошитів.

Кримінальна відповідальність настає за скоєння злочинів і передбачає найбільш жорсткі заходи (втрату фізичної свободи, виправні роботи тощо). Вона застосовується тільки в судовому порядку. Юридичним виразом особливої суспільної небезпеки злочинів і застосування за їх скоєння кримінального покарання. У кримінальному законодавстві наведено вичерпний перелік злочинів.

Потрібно зазначити, що на даний час український законодавець пішов на зменшення термінів кримінальної

відповідальності, а також частково перейшов до застосування фінансових санкцій. Дане положення передбачено новим Кримінальним кодексом України

Слайд 1

«Види юридичної відповідальності»

№ п/п	Вид юридичної відповідальності	Поняття і зміст юридичної відповідальності
1	Кримінальна відповідальність	Кримінальна відповідальність настає за скоєння злочинів і передбачає найбільш жорсткі заходи (втрата фізичної свободи, виправні роботи тощо)
2	Адміністративна відповідальність	Адміністративна відповідальність накладається на адміністративні правопорушення і передбачає штрафи, втрати спеціальних прав, попередження тощо
3	Цивільна відповідальність	Цивільна відповідальність накладається за порушення обов'язків, що зазначені у договорах, у випадку заподіяння шкоди здоров'ю чи майну особи.
4	Дисциплінарна відповідальність	Дисциплінарна відповідальність здійснюється у формі накладення адміністрацією дисциплінарних стягнень внаслідок порушення правил внутрішнього розпорядку, положень, статутів.

Адміністративна відповідальність накладається за адміністративні правопорушення і передбачає штрафи, втрати спеціальних прав, попередження і т. ін. Застосовується органами державного управління до осіб, які не підпорядковані їм по службі.

Цивільна відповідальність має місце за порушення обов'язків, що зазначені у договорах, інших умовах, а також у випадку заподіяння шкоди здоров'ю чи майну особи (відшкодування майнових втрат, виміна незаконних угод, штрафи та інші заходи). Питання притягнення до цивільної відповідальності вирішується судом,

арбітражем чи адміністративними органами держави.

Дисциплінарна відповідальність здійснюється у формі накладення адміністрацією підприємств і установ, інших організацій дисциплінарних стягнень внаслідок: порушення правил внутрішнього розпорядку; порядку підлеглості; у відповідності з дисциплінарними статутами і положеннями. Заходами дисциплінарної відповідальності є зауваження, попередження, догана, переведення на іншу роботу тощо.

3. Підстави юридичної відповідальності

Підставами юридичної відповідальності є склад правопорушення, деліктоздатність (осудність, дієздатність) суб'єкта, його вік і наявність законодавства. Всі ці підстави взаємопов'язані і закріплені в законодавстві. Суб'єктом правопорушення є фізична або юридична особа, яка повністю деліктоздатна. Деліктоздатність – це здатність особи нести юридичну відповідальність. Вона дуже тісно пов'язана із віком особи. У кримінальному праві така особа повинна бути осудною і навпаки, неосудна особа не може нести юридичної відповідальності. В цивільному праві особа повинна бути повністю дієздатною.

За різні правопорушення юридична відповідальність настає з різного віку. Так, кримінальна відповідальність настає з 16 років, а за особливо тяжкі злочини – з 14 років і (ст. 10 КК України), за адміністративні правопорушення – з 16 років, за дисциплінарні – з 16 років, а в окремих випадках – з 15 років.

Юридична відповідальність настає лише за факт правопорушення. Всяке правопорушення має свою структуру, яку називають складом правопорушення.

Склад правопорушення є підставою юридичної відповідальності. Склад правопорушення обов'язково повинен бути закріплений у чинному законодавстві. Це законні підстави юридичної відповідальності.

Кожне правопорушення має такий склад (елементи); об'єкт; об'єктивна сторона правопорушення; суб'єкт і суб'єктивна сторона правопорушення.

Об'єктом правопорушення є певні блага чи соціальні цінності, на пошкодження, позбавлення чи знищення яких спрямоване протиправне діяння. Об'єктами правопорушення можуть бути різні матеріальні і

духовні цінності, які визначаються об'єктами правовідносин. Це може бути власність, життя, здоров'я людини, державна безпека, порядок управління, честь і гідність особи тощо. Актуальним завданням нашого суспільства є удосконалення дисципліни, виконання законів, підзаконних актів, договорів, інших обов'язкових рішень. У систематичній роботі щодо зміцнення правопорядку, законності, дисципліни потрібно домагатися стабільності правових актів, щоб нове рішення приймалося лише після виконання попереднього рішення або виникнення нових обставин.

Проте, законність і державна дисципліна не тотожні, обсяг їх нормативної основи не збігається. Якщо законність опирається лише на правові акти загального характеру (правові норми), то державна дисципліна, як і решта видів дисципліни, – ще й на конкретні розпорядження, тобто на індивідуальні акти.

Усталеність дисципліни залежить від рівня правового виховання. У правовій практиці діє принцип: незнання закону не звільняє правопорушника від відповідальності; скоївши правопорушення, не можна посилатися в своє виправдання на незнання закону.

Отже, основна вимога державної дисципліни – це найсуворіше виконання законів та інших, заснованих на законах, нормативних та індивідуальних актів. Законність є серцевина, основа дисципліни. Це й визначає тісний їх взаємозв'язок і взаємозалежність зміцнення державної дисципліни невіддільне від процесу зміцнення законності.

П'ятий етап. *Закріплення нових знань учнів.*

У процесі закріплення знань учнів, одержаних ними під час вивчення нового матеріалу, вчитель з'ясовує з учнями наступні питання:

- дайте визначення поняття юридичної відповідальності;
- розкрийте види юридичної відповідальності;
- розгляньте функції та мету юридичної відповідальності;
- назвіть підстави притягнення до юридичної відповідальності та звільнення від неї.

Шостий етап. *Підсумки уроку.*

Під час підведення підсумків уроку вчитель проводить узагальнення вивченого матеріалу, зосереджує увагу учнів на усвідомленні змісту відомостей, вміщених у слайді, який вони переглянули на уроці.

Сьомий етап. *Домашнє завдання.*

1. Опрацювати відповідний параграф підручника.
2. Вивчити основні терміни з «Юридичною словника термінів».

4. План-конспект уроку з основ правознавства для 9 класу на тему: Президент України

Навчальна мета уроку: ознайомити учнів зі статусом, повноваженнями, функціями Президента України, порядком його обрання та припинення повноважень.

Виховна мета уроку: виховувати в учнів повагу до Президента України.

Розвивальна мета уроку: формувати та розвивати в учнів інтерес до Президента України, як глави держави.

Обладнання уроку: Конституція України; підручники; комп'ютер; мультимедіапроектор; слайди із зображенням Президентів України М. Грушевського, Л. Кравчука, Л. Кучми, В. Ющенко, В. Януковича; слайд 1 «Взаємодія органів» державної влади в Україні; слайд 2 «Припинення повноважень Президента України».

Хід уроку

Перший етап: *організаційний*

Перевірка явки учнів на урок та їх готовності до сприймання нового матеріалу.

Другий етап: *повідомлення теми, навчальної мети і завдань уроку.* Вчитель зазначає, що на уроці буде використовуватися мультимедіапроектор, за допомогою якого будуть демонструватися слайди.

Третій етап: *актуалізація опорних знань учнів.* Вчитель повідомляє про Президента і за допомогою учнів називає країни, в яких є посада Президента. Практично повсюдно, де існує посада Президента, він є главою держави. Повноваження та статус Президента різних країн суттєво різняться. Так, у США,

Франції Президент країни має великі повноваження, відіграє суттєву роль у житті суспільства, має значну роль на політичній сцені, обирається загальним голосуванням населення. Водночас, у Німеччині, Ізраїлі, деяких інших країнах роль Президента набагато слабкіша, він виконує здебільшого представницькі функції. Більш того, в окремих країнах Президента обирають не загальним голосуванням, а лише голосуванням парламентарів.

Четвертий етап: вивчення нового матеріалу. В процесі вивчення нового матеріалу на уроці будуть розглянуті наступні питання:

1. Статус Президента України.
2. Повноваження Президента України.
3. Порядок припинення повноважень Президента України.

1. Статус Президента України

Розповідь про статус Президента України вчитель розпочинає з того, що вмикає мультимедіапроектор і демонструє на екрані транспаранти із зображенням Президентів України М. Грушевського, Л. Кравчука, Л. Кучми, В. Ющенко, В. Януковича.

Уперше посада Президента в Україні була запроваджена у квітні 1918 р. Центральною Радою. Президентом Української Народної Республіки напередодні перевороту П. Скоропадського було призначено М. Грушевського, але він не встиг зайняти цю посаду. Удруге посада Президента з'явилася уже в сучасній незалежній Україні у 1991 році.

Бесіда

1. Коли вперше відбулися вибори Президента України? (01.12.1991р.)
2. Назвіть прізвище обраної особи? (Л. Кравчук)
3. Хто нині є президентом України? (В. Янукович)

Робота з документом

1. Опрацювати текст ст. 102 Конституції України, визначити статус Президента України.
2. Конституція України (роздатковий матеріал)

Стаття 102

Президент України є главою держави і виступає від її імені.

Президент України є гарантом державного суверенітету,

територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина.

Під час роботи учнів вчитель звертає їхню увагу, що Президент України є главою держави, але не є главою виконавчої влади, не відноситься до жодної з гілок влади і має бути урівноважуючим фактором в їх взаємодії; пропонує ретельно ознайомитися з другою частиною статті.

2. Опрацювати текст ст. 103 Конституції України, порівняти порядок обрання і вимоги до кандидата в Президенти України, порівняти порядок обрання і вимоги до кандидата в Президенти України та кандидата в народні депутати України, спробувати пояснити підвищені вимоги до кандидата в Президенти.

Стаття 103

Президент України обирається громадянами України на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років.

Президентом України може бути обраний громадянин України, який досяг тридцяти п'яти років, має право голосу, проживає в Україні протягом десяти останніх перед днем виборів років та володіє державною мовою.

Одна й та сама особа не може бути Президентом України більше ніж два строки підряд.

Президент України не може мати іншого представницького мандата, обіймати посаду в органах державної влади або в об'єднаннях громадян, а також займатися іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю чи входити до складу керівного органу або наглядової ради підприємства, що має на меті отримання прибутку.

Чергові вибори Президента України проводяться у відповідності до чинного законодавства. У разі дострокового припинення повноважень вибори Президента України проводяться у період дев'яноста днів з дня припинення повноважень.

Під час роботи учнів учитель зазначає, що Верховна Рада України – це колегіальний орган, а Президент має самостійно приймати надзвичайно вагомі та важливі рішення. Тому, вимоги до нього вищі, ніж, наприклад, до народного депутата. Звертає

увагу учнів, що на відміну від народних депутатів України, строк повноважень Президента складає п'ять років, що одна і та сама особа не може бути обрана Президентом України більш, ніж на два строки поспіль.

2. Повноваження Президента України

Розповідаючи про Президента України, вчитель за допомогою мультипроєктора демонструє на екрані слайд «Взаємодія органів державної влади в Україні», на якому вміщено напрями роботи, повноваження законодавчої влади та судової влади.

У процесі пояснення вчитель коментує за допомогою учнів повноваження Президента України. Він зазначає, що повноваження Президента є суто особистими, вини не можуть бути нікому передані навіть тимчасово. У різних країнах світу це питання вирішується по-різному. Зокрема, в США існує посада віце-президента. Також по-різному вирішується питання про заміщення посади Президента у разі дострокового залишення ним посади внаслідок тих чи інших причин.

Стаття 1
«ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ»

Повноваження гілок влади

Напрямки роботи	Законодавча влада	Президент	Виконавча влада	Судова влада
Законодавчий процес	Приймає закони, кожен депутат має право законодавчої ініціативи	Підписує закони чи накладає вето, має право законодавчої ініціативи	Кабінет Міністрів має право законодавчої ініціативи	Конституційний Суд має право розглядати питання про конституційність законів
Організація виборів	Призначає вибори Президента України, призначає членів Центральної виборчої комісії	Призначає позачергові вибори Верховної ради, пропонує кандидатури членів Центральної виборчої комісії	Забезпечує фінансування виборів	Розглядає порушення, допущені під час виборів, і приймає рішення щодо них
Формування Кабінету Міністрів і визначення його політики	Дає згоду на призначення Прем'єр-міністра, здійснює контроль за діяльністю Кабінету Міністрів, може виступити з недовірою	Призначає Прем'єр-міністра та членів Кабінету Міністрів, звільняє їх	Прем'єр-міністр пропонує Президенту кандидатури міністрів для призначення	
Бюджетний процес	Приймає бюджет, затверджує звіт	Підписує закон про бюджет або відхиляє його	Розробляє проект державного бюджету,	

Повноваження гілок влади				
Напрямки роботи	Законодавча влада виконання	Президент	Виконавча влада виконання; звітує про його виконання	Судова влада
Формування судової влади	Обирає третину суддів Конституційного Суду України, обирає суддів загальних суддів безстроково	Призначає третину суддів Конституційного Суду України, призначає суддів, які вперше обіймають посади на п'ятирічний термін	організовує його виконання; звітує про його виконання	З'їзд суддів обирає третину суддів Конституційного Суду України
Дострокове припинення повноважень	Може здійснювати процедуру імплементу, приймає заяву Президента про дострокове припинення повноважень шляхом відставки	Може у визначених Конституцією випадках достроково припинити повноваження Верховної ради України	Прем'єр-міністр у разі дострокового припинення повноважень Президента України тимчасово виконує його повноваження	Під час здійснення процедури імплементу Конституційний Суд України дає висновок щодо дотримання процедури, Верховний Суд України дає висновок про наявність ознак зради чи злочину в діях Президента України

Повноваження гілок в.та.дн				
Напрямки роботи	Законодавча в.та.дн	Президент	Виконавча в.та.дн	Судова в.та.дн
та її безпеки	чисельність, функції Збройних Сил України, схвалює рішення про направлення військових підрозділів України за кордон, проголосив днів після оголошення воєнного або надзвичайного стану збирається на сесію без оголошення та розглядає вштовпаний Указ Президента про оголошення стану війни і укладення миру	Збройних Сил України, здійснює керівництво у сфері оборони і національної безпеки, вносить подання до Верховної Ради України про оголошення стану війни, приймає рішення про мобілізацію, введення воєнного або надзвичайного стану	забезпечення обороноздатності та державної безпеки	

3. Порядок припинення повноважень Президента України

Розглядаючи порядок припинення повноважень Президента України, вчитель керується статтями 108, 109, 110, 111 Конституції України. За допомогою мультимедійного проєктора виводить на екран інформацію, вміщену на слайді 2 «Припинення повноважень Президента України». В процесі пояснення використовує метод бесіди, постійно звертаючись до учнів.

Слайд 2

П'ятий етап: *закріплення нових знань, отриманих на уроці.*

В процесі закріплення нових знань, які одержали учні на уроці, вчитель з'ясовує осмислення та усвідомлення ними наступних питань:

1. Порядок обрання Президента України.
2. Повноваження Президента України.
3. Можливі випадки припинення повноважень Президентом України.

Шостий етап: *підведення підсумків уроку.*

Вчитель аналізує роботу учнів на уроці. Звертає увагу на засвоєнні ними навчального матеріалу за допомогою мультимедійного проектора. Наголошує на тому, що Президент є главою держави, гарантом державного суверенітету і територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина.

Сьомий етап: *домашнє завдання.*

1. Опрацювати параграф підручника.
2. Підготувати відповідь на запитання, які вміщені наприкінці параграфа.

5. План-конспект уроку з основ правознавства для 9 класу на тему: цивільно-правові відносини. Цивільно-правовий кодекс України

Навчальна мета уроку: ознайомити учнів з основами цивільного законодавства, Цивільним кодексом України.

Виховна мета уроку: виховувати в учнів повагу до прав людини, почуття громадськості та відповідальності.

Розвивальна мета уроку: розвивати в учнів уміння працювати з юридичними документами.

Тип уроку: повідомлення нових знань.

Обладнання уроку: підручник; Конституція України; Цивільний кодекс України; слайд 1 «Життєві ситуації»; слайд 2 «Групи юридичних осіб»; слайд 3 «Цивільний кодекс України»; слайд 4 «Ознаки юридичних осіб»; слайд 5 «Угоди»; слайд 6 «Договірна і позадоговірна відповідальність»; слайд 7 «Підстави відповідальності»; слайд 8 «Питання для закріплення нових знань»; комп'ютер; мультимедійний проектор.

Хід уроку

Перший етап: *організаційний.*

Вчитель здійснює перевірку явки учнів на урок та їх готовність активно сприймати новий матеріал.

Другий етап: *повідомлення теми, навчальної мети і завдань уроку.* Вчитель повідомляє, що в процесі вивчення нового матеріалу на уроці будуть використовуватися комп'ютер, мультимедійний проектор і слайди.

Третій етап: *актуалізація опорних знань.*

На основі раніше вивченого матеріалу з основ правознавства вчитель разом з учнями з'ясовує які галузі права вже відомі учням, підкреслює тісний взаємозв'язок всіх галузей

права. Після кількохвилинної бесіди вчитель підводить учнів до висновку, яку важливу роль у житті суспільства відіграють відносини пов'язані з майном, товарно-грошовим обміном, важливість державного регулювання права на винаходи, відкриття та інші аспекти авторського права і права інтелектуальної власності. Учитель пропонує розглянути життєві ситуації і подумати, наскільки часто доводиться нам бути їх учасниками.

За допомогою комп'ютера і мультимедійного проектора вчитель виводить на великий екран слайд 1.

Слайд 1

«Життєві ситуації»

- Під час перерви Ви у шкільній їдальні придбали сніданок.
- Батьки подарували вам на день народження ігрову приставку,
- Однокласник позичив у вас 20 гривень і не поспішає повертати.
- У шкільній газеті опубліковано статтю, в якій написано, що ви злісний прогульник, тому що минулого тижня пропустили три дні навчання (насправді ви хворіли).

Вислухавши відповіді учнів, вчитель пояснює, що подібні відносини пронизують усе наше життя, вони регулюються нормами цивільного права.

Четвертий етап: вивчення нового матеріалу.

Вивчення нового матеріалу відбувається за таким планом:

1. Основи цивільного законодавства України.
2. Цивільно-правові угоди.
3. Цивільно-правова відповідальність.

1. Основи цивільного законодавства України

Цивільне право – це галузь права, яка регулює відповідні групи суспільних відносин. Вчитель демонструє на екрані за допомогою комп'ютера і мультимедійного проєктора слайд 2 «Групи суспільних відносин».

Слайд 2

“Групи суспільних відносин”

Перша група	Друга група	Третя група
Товарно-грошові та інші майнові відносини	Особисті немайнові відносини, пов'язані з майновими	Особисті немайнові відносини, не пов'язані з майновими

Після засвоєння учнями таблиці вчитель пропонує комусь з учнів дати визначення – що ж регулює цивільне право? Після відповіді учня він її корегує, даючи більш точне визначення: «Цивільне право регулює особисті немайнові та майнові відносини, засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленню, майновій самостійності їх учасників».

Вчитель наголошує, що основним джерелом цивільного права є Цивільний кодекс України. Він складається з восьми розділів, які розкривають суть цивільного законодавства. Для вивчення кодексу та його розділів на екран виводиться слайд 3 «Цивільний кодекс України». В процесі пояснення учнів заносять до своїх зошитів назви розділів кодексу.

Суб'єктами цивільних правовідносин можуть бути: громадяни (фізичні особи); юридичні особи (підприємства, установи, організації); держава. Особливістю цивільних правовідносин є рівність суб'єктів, що вступають у правовідносини. Після такої короткочасної бесіди вчитель далі розкриває зміст нового матеріалу відповідно до теми уроку.

Далі вчитель наголошує, що як і будь-які правовідносини, цивільні правовідносини у своїй структурі мають 3 елементи:

суб'єкт цивільних правовідносин, об'єкт цивільних правовідносин, та зміст цивільних правовідносин. Суб'єктами цивільних правовідносин можуть бути громадяни, юридичні особи, держава. Як уже говорилося, для того, щоб бути суб'єктами цивільних правовідносин, фізичні особи повинні мати правосуб'єктивність. У цивільні відносини можуть вступати різні організації, які за наявності певних ознак називаються юридичними особами. Ознаки юридичних осіб виводяться за допомогою комп'ютера та мультимедійного проєктора на екран у вигляді слайду 4.

Слайд 3 «Цивільний кодекс України»

№ п/п	Номер розділу	Назва розділу
1.	I розділ	Загальні положення цивільного права
2.	II розділ	Право власності
3.	III розділ	Зобов'язальне право
4.	IV розділ	Авторське право
5.	V розділ	Право на відкриття
6.	VI розділ	Право на винахід
7.	VII розділ	Спадкове право
8.	VIII розділ	Правоздатність іноземних громадян та осіб без громадянства.

Слайд 4 «Ознаки юридичних осіб»

1. Юридичні особи організуються в особливому порядку для виконання певної мети.
2. Юридичні особи мають власні майнові фонди, за допомогою яких виконуються ті завдання, для рішення яких створена дана юридична особа.
3. Юридичні особи виступають від власного імені

Далі вчитель пропонує учням, виходячи з наведеної схеми,

сформулювати визначення юридичної особи. Учні пропонують свої варіанти і в результаті обговорення вчитель підводить учнів до наступного визначення.

Юридичні особи – це організації, що мають відокремлене майно, можуть від власного імені набувати різні майнові і немайнові права і виконувати обов'язки, бути позивачем і відповідачем у суді.

Продовжуючи, вчитель говорить, що власність ділиться на матеріальну та інтелектуальну. Інтелектуальною власністю є твори мистецтва, науки, відкриття і винаходи та інші твори інтелектуальної праці. Відносини в галузі інтелектуальної власності регулюються авторським правом на відкриття, винахід, раціоналізаторську пропозицію і промисловий зразок. Їм присвячений окремий розділ Цивільного кодексу України і Закону України «Про авторські та суміжні права». Отже **авторське право** – це право автора на опублікування, поширення твору під своїм ім'ям, псевдонімом, або анонімом.

2. Цивільно-правові угоди

Угода – це вольова дія осіб, спрямована на виконання, зміну або припинення цивільних правовідносин. Угоди класифікуються в залежності від того, воля скількох осіб виявляється в угоді. З метою вивчення різних видів угод і усвідомлення їх учнями, вчитель, використовуючи комп'ютер і мультимедійний проектор, демонструє на екрані слайд 5 «Угоди».

Після аналізу учнями даної схеми, вчитель зазначає, що окремим видом угоди є договір.

Договір – це угода двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків.

Договір є підставою виникнення особливого виду цивільних правовідносин – зобов'язань, в яких одна сторона зобов'язується виконати на користь іншої певні дії юридичного характеру. За невиконання таких зобов'язань передбачена цивільно-правова відповідальність. Вся сукупність умов, що визначають права та обов'язки сторін у зобов'язанні, що виникає з договору, називається змістом договору. У змісті прийнято розрізняти

істотні, звичайні і випадкові умови. Істотними визначаються ті умови, без яких даний вид договорів не може вважатися укладеним. Звичайними умовами вважаються ті, що самі по собі передбачаються нормами цивільного права й у договір не включаються. Випадковими умовами договору визначаються ті, що не передбачаються в договорах такого типу, але можуть бути включені до його змісту за згодою сторін.

Слайд 5

Далі вчитель звертає увагу учнів на вимоги до цивільно-правових договорів:

- 1) дотримання форми договору;
- 2) неприпустимість протиправних угод, тобто на шкоду державі;
- 3) дієздатність сторін;
- 4) свобода волевиявлення сторін у процесі укладання угоди;
- 5) неприпустимість уявної і удаваної угоди.

3. Цивільно-правова відповідальність

Цивільно-правова відповідальність – це покладена на особу, відповідальну за невиконання зобов'язань, несприятливих майнових наслідків, передбачених правовою нормою. В залежності від основ виникнення цивільно-правова відповідальність буває договірною і позадоговірною.

Визначення договірної і позадоговірної цивільно-правової відповідальності занесені в таблицю, виведену на екран через комп'ютер і мультимедійний проектор у вигляді слайда 6.

Слайд 6

«Договірною і позадоговірною відповідальністю»

Договірною відповідальністю	Позадоговірною відповідальністю
Вид цивільно-правової відповідальності, передбачений за порушення зобов'язань, що виникли з договору.	Вид цивільно-правової відповідальності, передбачений за порушення зобов'язань, які виникли з закону, адміністративного акта або інших правомірних дій.

Крім договірних відносин цивільне право регулює і позадоговірні відносини, тобто ті, що виникають із закону, адміністративного акта або інших дій, крім договорів. Такі зобов'язання виникають внаслідок заподіяння шкоди.

Шкода – це применшення майнового або немайнового блага, що належить суб'єкту.

Підстави відповідальності за заподіяння шкоди вчитель виводить на екран у вигляді слайда 7.

Наостанок вчитель наголошує, що особливо визначається цивільно-правова відповідальність неповнолітніх. За шкоду, заподіяну неповнолітніми, що не досягли 15 років, відповідають їхні батьки (усиновителі) чи опікуни, якщо вони не доведуть, що шкода виникла не з їхньої провини. Неповнолітні у віці з 15 до 18 років відповідають за заподіяну шкоду на загальних підставах. Якщо ж у неповнолітнього в цьому віці немає майна

або заробітку, достатнього для відшкодування заподіяної ним шкоди, то шкода повинна бути відшкодована його батьками (усиновителями) або попечителями.

Слайд 7

«Підстави відповідальності»

- Протиправна поведінка заподіювача шкоди, що виражається у неправомірних діях.
- Наявність заподіяної шкоди.
- Причинний зв'язок між протиправною поведінкою заподіювача шкоди і заподіяною шкодою.
- Провина заподіювача шкоди.

П'ятий етап: *закріплення нових знань.*

Вчитель пропонує учням поділитись на дві команди і виводить за допомогою комп'ютера і мультимедійного проектора попередньо заготовлені запитання, які вміщені на слайді 8. Перемагає та команда, яка дасть більшу кількість правильних відповідей.

Слайд 8

«Питання для закріплення нових знань»

1. Які групи суспільних відносин регулює цивільне право?
2. Дайте загальну характеристику Цивільного кодексу України.
3. У чому полягає особливість цивільних правовідносин?
4. Що є суб'єктом і об'єктом цивільних правовідносин?
5. Що таке угода?
6. Які види угод ви знаєте?
7. Що таке договір?
8. Назвіть відомі вам види договорів.
9. Що містить у собі поняття «зміст договору»?
10. Розкрийте зміст поняття «Цивільно-правова відповідальність».
11. Які види цивільно-правової відповідальності ви знаєте?
12. Як визначається цивільно-правова відповідальність неповнолітніх?

цивільно-правові відносини, в які мають право вступати неповнолітні і з якого віку, ми розглянемо на наступному уроці.

Шостий етап: *підсумки уроку.*

Підводячи підсумки уроку, вчитель ще раз наголошує, що цивільно-правові відносини пронизують усе наше життя. Людина, народжуючись, не одразу набуває весь комплекс цивільних прав, а проходить декілька етапів: до 14 років, з 14 років до повноліття та після настання 18 років. Але детальніше про цивільно-правові відносини, в які мають право вступати неповнолітні і з якого віку, ми розглянемо на наступному уроці.

Сьомий етап: *домашнє завдання.*

1. Скласти односторонню угоду.
2. Скласти двосторонню угоду.
3. Скласти багатосторонню угоду.

6. План-конспект уроку з основ правознавства для 9 класу на тему: конституційні обов'язки людини і громадянина України

Навчальна мета уроку: ознайомити учнів з конституційними обов'язками людини і громадянина України.

Виховна мета уроку: виховувати в учнів шанобливе ставлення до конституційних обов'язків людини і громадянина України.

Розвивальна мета уроку: розвивати в учнів уміння дотримуватись конституційних обов'язків.

Тип уроку: повідомлення нових знань

Обладнання уроку:

- підручник;
- Конституція України;
- відеомагнітофон;
- мультимедійний проєктор;
- відеозапис засідання Верховної Ради України від 22.05.2003 р. (закон України «Про податок з доходів фізичних осіб»);
- слайд 1 «Обов'язки громадян України»;
- витяг із закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» від 04.04.2006 р.;
- витяг із закону України «Про загальну середню освіту» від 13.05.1999 р.;
- Витяг із закону України «Про систему оподаткування» від 25.06.1991 р.;
- витяг із закону України «Про охорону навколишнього середовища» від 25.06.1991 р.;
- зразок бланку податкової декларації.

Хід уроку

Перший етап: *організаційний.*

Перевірка явки учнів на урок та їх готовності до сприймання конституційних обов'язків людини і громадянина України.

Другий етап: *повідомлення теми, навчальної мети і завдань уроку.*

Використання на уроці відеомагнітофона, мультимедійного проєктора і графопроектора.

Третій етап: *актуалізація опорних знань.*

З метою підготовки учнів до сприймання та усвідомлення нового матеріалу вчитель організовує колективну роботу учнів над з'ясуванням наступних питань:

1. Назвіть права людини та їх групи.
2. Розподіліть права за групами.
3. Надайте аргументовану відповідь щодо того, яким чином права людини пов'язані з її обов'язками.

Четвертий етап: *вивчення нового матеріалу.*

Вивчення нового матеріалу відбувається за такими планом:

1. Основні конституційні обов'язки громадян України.
2. Податки в Україні.

1. Основні конституційні обов'язки громадян України

Учитель ділить клас на окремі групи і пропонує учням ознайомитися з статтями Конституції України: 53, 65, 66, 67, 68, відповідними законами України і виконати окремі завдання.

Вивчення питання теми в групах

Конституція України

Стаття 65

Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України.

Громадяни відбувають військову службу відповідно до закону.

Стаття 66

Кожен зобов'язаний не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані ним збитки.

Стаття 67

Кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом.

Усі громадяни щорічно подають до податкових інспекцій за місцем проживання декларації про свій майновий стан та доходи за минулий рік у порядку, встановленому законом.

Стаття 68

Кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей.

Незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності.

Завдання групам

1. Підготувати розповідь, як самим учням або їхнім батькам доводилося виконувати названі обов'язки, про відомі з повідомлень засобів масової інформації випадки порушення громадянами своїх конституційних обов'язків.

2. Заповнити таблицю «Конституційні обов'язки громадян України».

За допомогою мультимедійного проектора вчитель демонструє на екрані слайд 1 «Конституційні обов'язки громадян України». Учні заносять з екрану інформацію до своїх зошитів і заповнюють графу «Зміст».

Групи обов'язків	Зміст
Фізичні (ст..51)	
Особисті (ст..68)	
Культурні (ст..66)	
Економічні (ст..67)	
Політичні (ст.. 17,65)	

Представники кожної групи доповідають про виконане завдання. Інші учні задають запитання, висловлюють свої зауваження. Учитель узагальнює відповіді учнів. Робить висновок щодо важливості виконання громадянами України своїх обов'язків.

2. Податки в Україні

Учитель зазначає, що йдеться про податок на прибуток підприємств, розмір податку становить 30% від прибутку, обкладається податком саме прибуток, а не дохід підприємства і т.д.

Податком на доходи фізичних осіб обкладаються практично всі доходи фізичних осіб – заробітна плата, авторський гонорар, подарунки, премії, виграші в лотерею тощо. При виплаті зарплати та інших доходів з підприємств бухгалтерія вираховує належний податок. Звідси назва «чиста» зарплата, тобто зарплата уже з вирахуванням податків й інших платежів.

Вчитель наголошує на важливості подання податкової декларації до органів податкової інспекції, пояснює порядок заповнення податкової декларації.

(За можливості бажано надати учням бланки декларації, запропонувати заповнити їх.)

Під час роботи учнів з бланками учитель підкреслює, що згідно з чинним законодавством, обов'язок подати декларацію про доходи виникає лише у випадку, коли громадянин отримував доходи не лише за основним місцем роботи.

Після цього вчитель пропонує учням протягом десяти хвилин самостійно опрацювати відповідний текст з підручника.

На завершення учні переглядають відеозапис засідання Верховної Ради України від 22.05. 2003 р. «Про податок з доходів фізичних осіб». Під час цього використовується відеомагнітофон і мультимедійний проектор.

П'ятий етап. Закріплення нового матеріалу.

У процесі закріплення нового вивченого матеріалу вчитель обговорює з учнями наступні питання:

1. Визначте конституційні обов'язки громадян України.
2. Які види податків ви можете назвати?

3. Як правильно заповнити бланк податкової декларації?
4. В якому державному документі визначаються конституційні обов'язки громадян?

Шостий етап: *Підсумки уроку.*

Вчитель робить висновок, що кожен громадянин України повинен виконувати свої обов'язки, тому що саме виконання громадянами своїх обов'язків великою мірою і забезпечує їх права. Він відзначає які знання і уміння отримали учні на уроці.

Сьомий етап. *Домашнє завдання.*

Опрацювати текст підручника (4, № 19; 5, № 23, п. 1, т. 5-8)

Підготувати відповіді на запитання і завдання до вказаного параграфа.

7. План-конспект уроку з основ правознавства для 9 класу на тему: **право-особливий вид соціальних норм**

Навчальна мета уроку: ознайомити учнів з поняттям, ознаками, джерелами права, як особливого виду соціальних норм.

Виховна мета уроку: виховувати в учнів поважливе ставлення до права, як особливого виду соціальних норм.

Розвивальна мета уроку: розвивати в учнів уміння працювати з документами.

Тип уроку: повідомлення нових знань

Обладнання уроку: підручник; Конституція України; комп'ютер; мультимедійний проектор; слайд 1 «Норми регулювання соціальних відносин»; слайд 3 « соціальні норми, що утворюють систему соціального регулювання»; слайд 2 «Правові норми, що у своїй сукупності утворюють право».

Хід уроку

Перший етап: *організаційний.*

Перевірка явки учнів на урок та виявлення їх готовності усвідомити право, як особливий вид соціальних норм.

Другий етап: *повідомлення теми, навчальної мети і завдань уроку.*

Вчитель зазначає, що вивчення матеріалу відбуватиметься за допомогою комп'ютера і мультимедійного проектора.

Третій етап: актуалізація опорних знань.

На основі раніше вивченого матеріалу вчитель, спільно з учнями з'ясовує значення соціальних норм в системі права. Він зазначає, що соціальні норми – це загальні правила поведінки людей у суспільстві, що зумовлені об'єктивними закономірностями, є

результатом свідомої вольової діяльності певної частини чи всього суспільства і забезпечуються різноманітними засобами соціального впливу.

Четвертий етап: вивчення нового матеріалу.

Вчитель наголошує, що соціальні норми поділяються на групи. Залежно від сфери соціальних відносин, які регулюються нормами, їх поділяють на економічні, політичні, сімейні, релігійні, етики та естетики, організаційні, соціально-технічні. Вчитель вмикає комп'ютер, демонструє слайд 1 «Норми регулювання соціальних відносин».

Слайд 1

«Норми регулювання соціальних відносин»

Аби показати, що право є особливим видом соціальних норм, слід порівняти ознаки правових та інших соціальних норм. З цією метою вчитель, використовуючи комп'ютер і мультимедійний проектор, демонструє на екрані слайд № 2 «Правові норми, що у своїй сукупності утворюють право».

Слайд 2

«Правові норми, що у своїй сукупності утворюють право»

Правові норми, що у своїй сукупності утворюють право:

- виникають разом із виникненням держави;
- встановлюються чи санкціонуються державою;
- виражають волю переважної частини суспільства;
- існують у суспільстві як одна система норм;
- формулюють правила поведінки у вигляді прав та обов'язків.

Після цього на уроці розглядаються соціальні норми, що утворюють систему соціального регулювання. Для пояснення даного питання вчитель за допомогою комп'ютера і мультимедійного проєктора демонструє на екрані слайд № 3, який вміщено нижче.

Слайд 3

«Соціальні норми, що утворюють систему соціального регулювання»

П'ятий етап: Закріплення нового матеріалу.

Під час закріплення знань, отриманих учнями при вивченні нового матеріалу, вчитель розглядає такі питання:

1. Назвіть відмінності між звичаями і традиціями. Як вони побутують?
2. Як ви розумієте термін «соціальні норми»?
3. Назвіть відмінності між юридичними, моральними та корпоративними нормами.

Шостий етап. Підсумки уроку.

Підводячи підсумки уроку, вчитель ще раз наголошує на те, що соціальні норми відіграють провідну роль у системі права. І право, як особливий вид соціальних норм, відрізняється від інших соціальних норм взаємозв'язком із державою, напрямками впливу на суспільні відносини.

Сьомий етап. *Домашнє завдання.*

Самостійно скласти розподіл соціальних норм, використовуючи приклади, як вони утворюються і чим регулюються.

8. План-конспект уроку з основ правознавства для 9 класу на тему: кримінальне право. Цілі та види кримінальної відповідальності

Навчальна мета уроку: ознайомити учнів з основами кримінального законодавства, Кримінальним кодексом України, кримінальною відповідальністю.

Виховна мета уроку: виховувати в учнів почуття громадськості і відповідальності, законслухняності та дисципліни.

Розвивальна мета уроку: формувати і розвивати правову культуру та свідомість, вміння працювати з правовими документами.

Тип уроку: повідомлення нових знань.

Обладнання уроку:

1. Підручник.
2. Конституція України
3. Кримінальний кодекс України.
4. Закон України «Про прокуратуру».
5. Закон України «Про адвокатуру».
6. Закон України «Про міліцію».
7. Комп'ютер
8. Мультимедійний проектор.
9. Навчальний відеофільм «Прецедент: ім'ям закону...».
10. Слайд 1 «Кримінальний кодекс України».
11. Слайд 2 «Основні ознаки покарання».
12. Слайд 3 «Позбавлення волі для неповнолітніх».
13. Слайд 4 «Запитання для закріплення нових знань».

Хід уроку

Перший етап: *організаційний.*

Вчитель перевіряє за класним журналом явку учнів на урок, з'ясовує причини їх відсутності.

Другий етап: *повідомлення теми, навчальної мети і завдань уроку.* В процесі цього вчитель зазначає, що на уроці будуть використовуватись мультимедійні засоби навчання – комп'ютер і мультимедійний проектор.

Третій етап: *актуалізація опорних знань.*

На основі раніше вивченого матеріалу з основ правознавства вчитель разом з учнями з'ясовує які галузі права вже відомі учням, підкреслює тісний взаємозв'язок всіх галузей права. Після кількахвилинної бесіди вчитель підводить учнів до висновку про формування правової культури та свідомості, виховання законотворчості та дисципліни, підготовки учнів до свідомої активної участі в суспільному житті української держави.

Четвертий етап: *вивчення нового матеріалу.*

Вчитель повідомляє учням, що вивчення нового матеріалу буде відбуватись за таким планом:

1. Основи кримінального законодавства України та кримінальна відповідальність.
2. Цілі і види кримінальних покарань.
3. Кримінальна відповідальність неповнолітніх.

1) Основи кримінального законодавства України та кримінальна відповідальність

Учитель зазначає, що однією з найважливіших галузей національного законодавства є кримінальне право. Далі він говорить про найбільш розповсюджені кримінальні злочини: проти життя та здоров'я особи, статевої свободи та статевої недоторканості особи, власності, громадянської безпеки, громадянського порядку в галузі обороту наркотичних і психотропних засобів.

Після цього вчитель пропонує комусь з учнів дати визначення – що ж таке кримінальне право і яке його призначення? Після відповіді учня він її корегує, даючи більш точне визначення: «Кримінальне право, на відміну від цивільного не регулює, а охороняє суспільні відносини від злочинних посягань, визначає підстави, межі, умови і порядок призначення покарань».

Особливістю кримінальних правовідносин є невідворотність кримінальної відповідальності за вчинення злочину. Після такої

короткочасної бесіди вчитель далі розкриває зміст нового матеріалу відповідно до теми уроку.

Розкриваючи дане питання, вчитель наголошує, що основним джерелом кримінального права є Кримінальний і Кримінально-процесуальний кодекси України. Після цього учням демонструється навчальний відеофільм «Прецедент: ім'ям закону...» як наочний засіб по запобіганню правопорушень. Далі вчитель розповідає про структуру Кримінального кодексу, про те, що закони про кримінальну відповідальність систематизовані і поділяються на Загальну і Особливу частини.

Загальна і Особлива частини КК поділяються на розділи, а останні, у свою чергу на окремі статті. Загальна частина Кримінального кодексу складається з 15 розділів. Для їх вивчення вчитель за допомогою комп'ютера і мультимедійного проектора виводить на екран слайд 1 «Кримінальний кодекс України».

Слайд 1

«Кримінальний кодекс України»

1. Загальні положення.
2. Закон про кримінальну відповідальність.
3. Злочин, його види та стадії.
4. Особа, яка підлягає кримінальній відповідальності (суб'єкт злочину).
5. Вина та її форми.
6. Співучасть у злочині.
7. Повторність, сукупність та рецидив злочинів.
8. Обставини, що виключають злочинність діяння.
9. Звільнення від кримінальної відповідальності.
10. Покарання та його види.
11. Призначення покарання.
12. Звільнення від покарання та його відбування.
13. Судимість.
14. Примусові заходи медичного характеру та примусове лікування.
15. Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх.

Далі вчитель наголошує, що у зв'язку з тим, що абсолютна більшість норм Особливої частини встановлює кримінальну відповідальність за окремі види злочинів, їх структура характеризується однорідністю складових елементів; у них чітко визначені диспозиція і санкція.

Диспозицією називається частина норми Особливої частини, в якій визначається злочинне діяння.

2. Цілі і види кримінальних покарань

За вчинений злочин у законі залежно від його суспільної небезпечності встановлено санкцію. Санкція – це частина статті, яка визначає вид і розмір покарання за злочин, зазначений в диспозиції. За видом і розміром покарання, що міститься в санкції, можна встановити, чи є злочин, наприклад, тяжким чи середньої або навіть невеликої тяжкості.

Яку ж роль відіграє покарання в боротьбі зі злочинністю? Далеко не головну, та й то тільки допоміжну, оскільки в боротьбі зі злочинністю перевага повинна віддаватися заходам економічного, політичного, культурного та організаційного характеру. Покарання ж – це останній засіб, воно повинно застосовуватися лише тоді, коли попереджувальні заходи виявилися малоефективними. Ще Монтеск'є, а потім і Беккарія понад двох століть тому сформулювали думку, що навчений досвідом законодавець краще попередить злочин, ніж буде вимушений потім карати за нього.

Покарання повинно застосовуватися лише тоді, коли вичерпані всі інші заходи впливу. Адже ще ніхто не довів, що таке покарання: добро чи зло?! Мабуть одне й друге одночасно. Усе залежить від того, в якому плані його розглядати та в яке співвідношення ставити його з іншими соціальними цінностями.

Що собою являє покарання та які його ознаки? У ч. 1 ст. 50 Кримінального кодексу України говориться: «Покарання є примусовим заходом, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, яка визнана винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого».

Вчитель вмикає комп'ютер і мультимедійний проектор і

демонструє учням на екрані слайд 2 «Основні ознаки покарання».

Слайд 2

«Основні ознаки покарання»

- покарання – це, насамперед, захід державного примусу;
- покарання – це міра, що призначається лише за злочин;
- покарання застосовується лише за вироком суду (ст. 2 КК);
- покарання – це кара за злочин, який учинила особа.

У ч. 2 ст. 50 КК прямо зазначено, що покарання є не тільки карою. Отже, воно є і кара. Це головна сутнісна ознака покарання, якої не мають жодні інші заходи державного примусу; у покаранні виражена негативна оцінка як злочину, так і особи, що його вчинила. Покарання констатує негативну оцінку з боку держави як злочинного діяння, так і самого засудженого. У застосуванні покарання завжди треба виходити з двох основних напрямів у кримінальній політиці: застосування суворих заходів покарання до осіб, що вчинили тяжкі злочини і рецидивістів; застосування більш м'яких покарань тобто покарань, не пов'язаних з ізоляцією особи від суспільства, або навіть умовних покарань, а іноді і звільнення від покарання осіб, які вчинили злочини, що не становлять великої суспільної небезпеки, тобто менш тяжкі, або здійснені вперше. Зміст цих двох основних напрямів і повинен визначати каральну політику наших судових органів.

Питання про мету покарання цікавить людство протягом усієї його історії. Російський криміналіст Н.Д. Сергієвський наприкінці XIX ст. підрахував, що цій проблемі присвячені 24 самостійні філософські системи і понад 100 юридичних концепцій.

3. Кримінальна відповідальність неповнолітніх

Закон передбачає вичерпний перелік видів покарань, що можуть бути застосовані до неповнолітнього. Відповідно до ч.1 ст.98 КК України це такі основні види покарання: штраф; громадські роботи; виправні роботи; арешт; позбавлення волі на певний строк.

На підставі ч. 2 цієї статті до неповнолітнього можуть бути

застосовані і додаткові покарання у виді штрафу та позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Слід, перш за все, зазначити, що в самому змісті, умовах застосування цих видів покарань мають місце певні особливості, порівняно з аналогічними покараннями при їх застосовуванні до повнолітнього. Ці особливості в цілому відбивають тенденцію пом'якшення покарань, що можуть бути застосовані до неповнолітнього. Відповідно до ч. 1 ст.99 КК України штраф застосовується лише до неповнолітніх, що мають самостійний дохід, власні кошти або майно, на яке може бути звернене стягнення. Частина 2 цієї статті обмежує розмір штрафу: він може бути призначений у межах до п'ятисот встановлених законом неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з обов'язковим урахуванням судом майнового стану неповнолітніх.

Значно пом'якшені щодо неповнолітніх і такі види покарань, як громадські та виправні роботи.

Відповідно до ст. 100 КК України ці види покарання можуть бути призначені тільки неповнолітнім від 16 до 18 років. Крім того, значно меншими є строки цих покарань: громадські роботи можуть бути призначені на строк від тридцяти до ста двадцяти годин і тривалість їх не може перевищувати двох годин на день; строк виправних робіт встановлений від двох місяців до одного року, при цьому відрахування в прибуток держави призначаються судом у розмірі від п'яти до десяти відсотків.

На підставі ст. 100 КК України арешт полягає у триманні неповнолітнього в умовах ізоляції в спеціально пристосованих установах і може бути призначений тільки неповнолітнім, які досягли на момент виникнення вироку шістнадцяти років і на термін від п'ятнадцяти до сорока п'яти діб. Позбавлення волі відповідно до ч.2 ст. 102 КК України взагалі не може бути призначено неповнолітньому, який вперше вчинив злочин невеликої тяжкості. Крім того, КК визначає більш низькі (ніж повнолітнім) межі максимальних строків позбавлення волі. Частина 1 ст. 102 КК України передбачає, що покарання у виді позбавлення волі особам, які не досягли до вчинення злочину вісімнадцятирічного віку, не може бути призначене на строк більше десяти років, а у випадках, передбачених в п.5 ч. 3 ст. 102 КК України – не більше п'ятнадцяти років.

Далі вчитель зупиняється на питанні про позбавлення волі для неповнолітніх. З цією метою він, використовуючи комп'ютер і мультимедійний проектор, виводить на екран слайд 3 «Позбавлення волі для неповнолітніх»

Слайд 3

«Позбавлення волі для неповнолітніх»

Залежно від тяжкості злочину, за який засуджено неповнолітнього, позбавлення волі може бути призначене (ч. 3 ст. 102 КК України) за:

- 1) вчинений повторно злочин невеликої тяжкості на строк не більше двох років;
- 2) злочин середньої тяжкості – на строк не більше чотирьох років;
- 3) тяжкий злочин – на строк не більше семи років;
- 4) особливо тяжкий злочин – на строк не більше десяти років;
- 5) особливо тяжкий злочин, поєднаний з умисним позбавленням життя людини, – на строк до п'ятнадцяти років.

Неповнолітні, засуджені до позбавлення волі, відбувають його в спеціальних виховних установах, максимально пристосованих для цих осіб.

Певні особливості є й у призначенні покарання неповнолітнім. Вони викликані, насамперед, тим, що суд при призначенні покарання неповнолітньому повинен враховувати умови його життя і виховання, вплив дорослих, рівень розвитку та інші особливості особи неповнолітнього. Особливе значення має урахування вікових особливостей неповнолітнього, що вимагає встановлення не лише того, що особа формально досягла віку кримінальної відповідальності, але і з'ясування всіх індивідуальних психофізичних властивостей неповнолітніх певного віку. Практика йде по шляху виключення кримінальної відповідальності і покарання відносно тих неповнолітніх, які хоча і досягли віку, з якого встановлена відповідальність, проте відстають (не в зв'язку з психічним захворюванням) у розумовому розвитку від рівня, типового для цього віку, який визначає можливість

усвідомлювати фактичні ознаки і суспільну небезпечність вчиненого. Тому можна сказати, що загальні засади призначення покарання відносно неповнолітніх застосовуються з урахуванням специфіки їх вікового психофізичного розвитку.

Можливість відносно легко (порівняно з дорослими) змінювати спрямованість формування особи підлітка пояснює і загальний напрямок у призначенні їм покарання – його пом'якшення. Саме це, як вже зазначалося, підкреслене в п. 3 ст. 66 КК України, яка визнає вчинення злочину неповнолітнім як обставину, що пом'якшує покарання.

П'ятий етап. *Закріплення нового матеріалу.*

Вчитель поділяє клас на дві групи. За допомогою комп'ютера і мультимедійного проектора виводить на екран слайд 4 « Запитання для закріплення нових знань». Переможе та група, яка дасть більше правильних відповідей.

Слайд 4

«Запитання для закріплення нових знань»

1. Що таке кримінальний злочин? Кримінальний кодекс України, його значення. Зміст. Злочин, ознаки злочину, види злочинів.
2. Що таке кримінальна відповідальність? Суб'єкт злочину. Осудність особи, ознаки осудності. Неосудність, ознаки неосудності.
3. Що таке об'єкт злочину? Об'єкт злочину, класифікація об'єкта. Склад злочину: об'єктивна сторона, об'єкт злочину, суб'єктивна сторона, суб'єкт злочину.
4. Що таке вина? Вина, необережний злочин, види. Казус (випадок). Навмисний злочин, види.
5. Що таке співучасть у злочині? Співучасть у злочині, ознаки. Види співучасників. Відповідальність співучасників. Злочинна група, попередній зговір.
6. Які існують стадії скоєння злочину? Стадії скоєння, види стадій. Підготовка до злочину, замах на злочин. Добровільна відмова від учинення злочину.
7. Що таке обтяжуючі, пом'якшуючі обставини?
8. Які існують кримінальні покарання в Україні?

Шостий етап. *Підсумки уроку.*

Вчитель підводить підсумки уроку. При цьому він робить узагальнюючі висновки з кожного питання, яке розглядалось на уроці.

Сьомий етап. *Домашнє завдання.*

1. Опрацювати параграф підручника.
2. Підготувати відповіді на запитання, вміщені в кінці параграфа в підручнику.

9. План-конспект уроку з основ правознавства для 9 класу на тему: поняття і види злочину, стадії вчинення злочину

Навчальна мета уроку: ознайомити учнів з поняттям і видами злочинів, стадіями вчинення злочину, видами кримінальних покарань та особливостями кримінальної відповідальності неповнолітніх.

Виховна мета уроку: виховувати в учнів розуміння невідворотності кримінальної відповідальності.

Розвивальна мета уроку: розвивати в учнів уміння правильно використовувати поняття кримінального права, кримінальної відповідальності, злочину та стадій його вчинення.

Тип уроку: повідомлення нових знань.

Обладнання уроку:

1. Комп'ютер.
2. Мультимедійний проектор.
3. Слайд 1 «Порівняльна таблиця про злочин та адміністративне правопорушення».
4. Слайд 2 «Відмінності між незакінченим злочином і добровільною відмовою».
5. Слайд 3 «Види покарань та їх застосування».
6. Підручник.
7. Кримінальний кодекс України.

Хід уроку

Перший етап: *організаційний.*

Вчитель перевіряє явку учнів на урок за класним журналом і готовність учнів до вивчення нового матеріалу.

Другий етап: *повідомлення теми, навчальної мети і завдань уроку, а також того, що на уроці буде використовуватись комп'ютер, мультимедійний проектор і слайди.*

Третій етап: *актуалізація опорних знань.*

З метою актуалізації опорних знань вчитель, використовуючи метод бесіди, з'ясовує і повторює з учнями наступні питання:

1. Пригадайте, які правовідносини регулюються кримінальним правом.

2. Як називається правопорушення, що порушує кримінальне законодавство?

Четвертий етап: *вивчення нового матеріалу.*

Під час вивчення нового матеріалу вчитель розглядає такі питання:

1. Поняття і види злочинів.
2. Стадії вчинення злочину. Добровільна відмова від злочину.
3. Види кримінальних покарань.
4. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх.

1. Поняття і види злочинів

Вчитель за допомогою мультимедійного проектора демонструє на екрані відеоінформацію, вміщену на слайді 1 «Порівняльна таблиця про злочин та адміністративне правопорушення», яка є зразком для заповнення відповідної таблиці учнями. В процесі цього вони опрацьовують текст статті 11 Кримінального кодексу України.

Додатково можна запропонувати визначити відмінності злочину від інших видів правопорушень. У разі виникнення ускладнень під час обговорення вчитель підкреслює, що особливістю злочинів є те, що вони можуть встановлюватися виключно Кримінальним кодексом України, жоден інший нормативно-правовий акт не може запровадити кримінальну відповідальність за будь-які дії; злочин характеризується високим рівнем шкоди, яка завдається постраждалому, тобто містить в собі суспільну небезпеку.

Після цього учні, користуючись Кримінальним кодексом України, визначають види кримінальних злочинів.

Слайд 1

«Порівняльна таблиця про злочин та адміністративне правопорушення»

№ п/п	Критерії порівняння	Злочин	Адміністративне правопорушення
1	Протиправність	+	+
2	Наявність вини	+	+
3	Шкідливість, завдання шкоди суспільству, іншим особам	+	+
4	Суспільна небезпека, тобто велика шкода	+	-
5	Передбачене Кримінальним Кодексом	+	-
6	Передбачено КпАП	-	+
7	Караність	+	+

Кримінальний кодекс України

Стаття 11. Поняття злочину

1. Злочином є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину.

2. Не є злочином дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі.

Стаття 12. Класифікація злочинів

1. Залежно від ступеня тяжкості злочини поділяються на злочини невеликої тяжкості, середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі.

2. Злочином невеликої тяжкості є злочин, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк не більше двох років або інше, більш м'яке покарання.

3. Злочином середньої тяжкості є злочин, за який передбачене

покарання у виді позбавлення волі на строк не більше п'яти років.

4. Тяжким злочином є злочин, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк не більше десяти років.

5. Особливо тяжким злочином є злочин, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк понад десять років або довічного позбавлення волі.

2. Стадії вчинення злочину. Добровільна відмова від злочину

Учні опрацюють текст статей 14,15,16,17 Кримінального кодексу України, порівнюють підготовку до злочину і замах на злочин, наводять приклади незакінчених злочинів. Результати порівняння оформляють у вигляді таблиці.

Використовуючи графопроєктор, вчитель демонструє на екрані слайд 2 «Відмінності між незакінченим злочином і добровільною відмовою».

Кримінальний кодекс України

Стаття 14. Готування до злочину

1. Готуванням до злочину є підшукування або пристосування засобів чи знарядь, підшукування співучасників або змова на вчинення злочину, усунення перешкод, а також інше умисне створення умов для вчинення злочину,*

2. Готування до злочину невеликої тяжкості не тягне за собою кримінальної відповідальності.

Стаття 15. Замах на злочин

1. Замахом на злочин є вчинення особою з прямим умислом діяння (дії або бездіяльності), безпосередньо спрямованого на вчинення злочину, передбаченого відповідною статтею Особливої частини цього Кодексу, якщо при цьому злочин не було доведено до кінця з причин, що не залежали від її волі.

2. Замах на вчинення злочину є закінченим, якщо особа виконала усі дії, які вважала необхідними для доведення злочину до кінця, але злочин не було закінчено з причин, які не залежали від її волі.

3. Замах на вчинення злочину с незакінченим, якщо особа з причин, що не залежали від її волі, не вчинила усіх дій, які вважала, необхідними для доведення злочину до кінця.

Слайд 2

«Відмінності між не закінченням злочином і добровільною відмовою»

Критерії порівняння	Стадії вчинення злочину			Добровільна відмова від злочину
	Готування до злочину	Замах на злочин	Завершений злочин	
У чому полягає	Підшукування або пристосування засобів чи знарядь, підшукування співчасників, усунення перешкод або створення умов для вчинення злочину	Вчинення діяння, безпосередньо спрямованого на вчинення злочину	Вчинення діяння, передбаченого Кримінальним кодексом України	Готування до злочину або замах на злочин
Чи доведено дії до кінця	Не завершено	Не завершено	Завершено	Не завершено
Причини припинення діяння	З причин, які не залежать від волі особи	З причин, які не залежать від волі особи	Злочин доведено до завершення, мету досягнуто	За своєю волею, хоча є можливість завершення діяння і особа розуміє цю можливість
Відповідальність	Особа відповідатиме за злочин, до якого готувалася, крім готування до злочину невеликої тяжкості	Особа відповідатиме за злочин, на який скоєно замах	Особа відповідає повною мірою	Особа звільняється від відповідальності

Стаття 16. Кримінальна відповідальність за незакінчений злочин

Кримінальна відповідальність за готування до злочину і замах на злочин настає за статтею 14 або 15 і за тією статтею Особливої частини цього Кодексу, яка передбачає відповідальність за закінчений злочин.

Стаття 17. Добровільна відмова при незакінченому злочині

1. Добровільною відмовою є остаточне припинення особою своєю волею готування до злочину або замаху на злочин, якщо при цьому вона усвідомлювала можливість доведення злочину до кінця.

2. Особа, яка добровільно відмовилася від доведення злочину до кінця, підлягає кримінальній відповідальності лише в тому разі, якщо фактично вчинене нею діяння містить склад іншого злочину.

3. Види кримінальних покарань

Вчитель пропонує учням самостійно опрацювати текст параграфа підручника і скласти перелік видів покарань, передбачених Кримінальним кодексом України, визначити які з них є основними, а які додатковими. Результати самостійної роботи учні оформляють у вигляді таблиці.

Для того, щоб допомогти учням скласти таблицю, вчитель за допомогою мультимедійного проектора виводить на екран слайд 3 «Види покарань та їх застосування». Таблиця, яку він містить, допоможе учням справитись із завданням.

4. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх

У процесі розгляду цього питання учні опрацюють текст підручника, визначають вік, з якого передбачена кримінальна відповідальність, обґрунтовують перелік злочинів, за які передбачена відповідальність з більш раннього віку. Відбувається обговорення, вчитель робить узагальнюючий висновок. Учні заповнюють четверту колонку попередньої таблиці.

Слайд 3
«Види покарань та їх застосування»

<i>Вид покарання</i>	<i>Межі можливого покарання</i>	<i>Основне або додаткове</i>	<i>Особливості щодо неповнолітніх</i>
Штраф	Від 30 до 1000 неоподаткованих мінімумів доходів громадян	Основне або додаткове	Застосовується
Громадські роботи	60–240 годин	Основне	Застосовується
Виправні роботи	6 місяців – 2 роки	Основне	Застосовується
Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю	1-5 років	Основне або додаткове	Не застосовується
Обмеження волі	1-5 років	Основне	Не застосовується
Конфіскація майна	Вилучення у власність держави всього або частини майна	Додаткове	Не застосовується
Арешт	1-6 місяців	Основне	Застосовується з 16 років
Позбавлення волі	1–15 років	Основне	Застосовується
Довічне позбавлення волі	Довічне позбавлення волі	Основне	Не застосовується

Питання про обставини, які обтяжують або, навпаки, пом'якшують відповідальність чинною програмою передбачене як необов'язкове, тому у зв'язку з відсутністю часу на уроці пропонується учням для самостійного вивчення вдома. За можливості рекомендується розглянути його після підведення підсумків роботи шляхом «мозкового штурму».

«Мозковий штурм»

Назвіть обставини, які, на вашу думку, мають обов'язково враховуватися в процесі визначення міри відповідальності, – обставин, які пом'якшують або які обтяжують відповідальність.

Учитель на дошці фіксує всі пропозиції учнів, коригує й узагальнює їх перелік.

П'ятий етап: закріплення нових знань.

Розгляньте декілька ситуацій і визначте, чи має місце

злочин, чи будуть винні притягнуті до відповідальності, а також стадію вчинення злочину.

Ситуація 1. Група підлітків віком від 13 до 17 років вночі, зламавши замок, проникла до сільського магазину і викрала товарів на суму 5000 грн.

Зразок відповіді. Злочин скоєно, до кримінальної відповідальності будуть притягнуті підлітки, які досягли 14 років, щодо молодших можуть бути вжиті примусові заходи виховного характеру.

Ситуація 2. Офіцер, повертаючись з бойового чергування в цивільному одязі, але зі зброєю, став свідком нападу кількох юнаків на літню пару і, припиняючи напад, здійснив кілька пострілів у повітря. Коли нападники спробували вихопити у нього зброю – поранив двох із них.

Зразок відповіді. Злочин вчинено нападниками, їх буде притягнуто до відповідальності. Дії офіцера підпадають під ознаки необхідної оборони, тому він не буде притягнутий до відповідальності.

Ситуація 3. Під час полювання мисливець почув у кущах важкі кроки і, очікуючи саме з цього напрямку появи звіра, здійснив постріл із рушниці. Але, як виявилось, замість звіра до місця розташування мисливців наближався їхній товариш, що запізнився.

Чоловік одержав важке поранення, від якого пізніше помер у лікарні.

Зразок відповіді. Скоєно злочин з необережності, винний – мисливець може бути притягнутий до кримінальної відповідальності.

Ситуація 4. Молода жінка викрала дитину, вимагаючи від батьків викуп у кільканадцять тисяч доларів. Завдяки діям спецпідрозділів органів внутрішніх справ її було затримано, дитину повернуто батькам без будь-якої фізичної шкоди.

Зразок відповіді. Скоєно злочин, жінка притягатиметься до відповідальності.

Ситуація 5. Група молодиків уночі намагалася відкрити автомобіль з метою його викрадення, їх було затримано нарядом патрульно-постової служби міліції.

Зразок відповіді. Йдеться про замах на злочин, винні будуть притягнуті до кримінальної відповідальності.

Шостий етап: підсумки уроку.

Вчитель, підводячи підсумки уроку, робить узагальнюючі висновки зі всіх питань, які розглядались на уроці та загальний висновок з теми.

Злочин – це найнебезпечніший вид правопорушення, причетність до нього певною мірою відбивається на подальшій долі людини. Тому знання законодавчих норм допоможе уникнути конфліктів із законом.

Сьомий етап: *домашнє завдання.*

1. Опрацювати текст підручника.
2. Підготувати відповіді на запитання і завдання до відповідного параграфа підручника.

10. План-конспект уроку з основ правознавства для 9 класу на тему: законодавство про сім'ю і шлюб та державна політика у цій сфері

Навчальна мета уроку: ознайомити учнів з основами законодавства України у сфері сімейного права.

Виховна мета уроку: виховувати в учнів повагу до членів сім'ї.

Розвивальна мета уроку: формувати та розвивати в учнів інтерес до Сімейного кодексу України.

Тип уроку: повідомлення нових знань

Обладнання уроку: підручник; Конституція України; Сімейний кодекс України; комп'ютер; мультимедійний проектор; слайд 1 «Сімейний кодекс України»; слайд 2 «Запитання для закріплення нових знань»; слайд 3 «Зразок порівняльної таблиці».

Хід уроку

Перший етап: *організаційний.*

Перевірка за класним журналом явки учнів на урок. Виявлення їх готовності до сприймання і засвоєння нового матеріалу.

Другий етап: *повідомлення теми, навчальної мети і завдань уроку.*

Вчитель повідомляє учням, що в процесі вивчення нового матеріалу будуть використовуватись комп'ютер, мультимедійний проектор і слайди.

Третій етап: *актуалізація опорних знань.*

Вчитель за допомогою учнів повторює матеріал, який вивчався на попередніх уроках і на основі якого буде вивчатися новий матеріал.

Четвертий етап: *вивчення нового матеріалу.*

У процесі вивчення нового матеріалу на уроці розглядатимуться наступні питання:

1. Поняття шлюбу.
2. Права та обов'язки подружжя.
3. Права та обов'язки батьків та дітей.

1. Поняття шлюбу

Сімейний кодекс України є основним джерелом сімейного права. Сімейний кодекс України визначає засади шлюбу, особисті немайнові та майнові права й обов'язки подружжя. Згідно з цим кодексом шлюбом є союз жінки та чоловіка, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану.

Проживання однією сім'єю жінки та чоловіка без шлюбу та релігійний обряд шлюбу не є підставами для виникнення у жінки та чоловіка прав та обов'язків подружжя.

Умовами укладення шлюбу є вільна згода жінки і чоловіка, які одружуються, та досягнення ними шлюбного віку. Шлюбний вік встановлюється для жінки у 17 років, а для чоловіка – у 18. За заявою особи, яка досягла 14 років, за рішенням суду їй може бути надано право на шлюб, якщо буде встановлено, що це відповідає її інтересам.

Для вивчення нового матеріалу вчитель, використовуючи комп'ютер і мультимедійний проектор, демонструє на екрані статтю 26 Сімейного кодексу України, вміщену на слайді 1.

Для того, щоб перевірити чи зрозуміли учні екранний матеріал, вчитель з'ясовує з учнями наступні питання:

1. Визначте, у яких випадках законом не допускається укладення шлюбу.
2. Обґрунтуйте ці обмеження, спираючись на знання з права, історії, біології.

Слайд 1

«Сімейний кодекс України (Стаття 26)»

Стаття 26. Особи, які не можуть перебувати у шлюбі між собою;

1. У шлюбі між собою не можуть перебувати особи, які є родичами прямої лінії споріднення.

2. У шлюбі між собою не можуть перебувати рідні (повнорідні, неповнорідні) брат і сестра. Повнорідними є брати і сестри, які мають спільних батьків. Неповнорідними є брати і сестри, які мають спільного батька або спільну матір.

3. У шлюбі між собою не можуть перебувати двоюрідні брат та сестра, рідні тітка, дядько та племінник, племінниця.

4. За рішенням суду може бути надане право на шлюб між рідною дитиною усиновлювача та усиновленою ним дитиною, а також між дітьми, які були усиновлені ним.

5. У шлюбі між собою не можуть бути усиновлювач та усиновлена ним дитина.

Шлюб між усиновлювачем та усиновленою ним дитиною може бути зареєстровано лише в разі скасування усиновлення

2. Права та обов'язки подружжя

Вивчення даного питання розпочинається з розгляду ситуацій, які вчитель пропонує вирішити учням, користуючись Сімейним кодексом України.

Ситуація 1. Юнак і дівчина вирішили одружитись. Між ними виникла суперечка, у якій взяли участь батьки. Дівчина бажає залишити своє дівоче прізвище, юнак наполягає щоб обидва після укладення шлюбу взяли його прізвище, а батьки дівчини пропонують компромісний варіант – поєднати прізвища. Яке рішення на вашу думку відповідає закону?

Зразок відповіді. Закону відповідатимуть усі варіанти, тому вирішити суперечку – справа молодих.

Ситуація 2. Після одруження чоловік у категоричній формі почав вимагати від своєї жінки покинути роботу і займатися виключно домашнім господарством. Жінка не погодилася, більше того – вона вирішила переїхати від чоловіка, з яким вона проживала в однокімнатній квартирі разом зі свекрухою, до своїх батьків у приватний будинок. Чоловік не погоджується з цим і наполягає на своєму, вважаючи дії дружини порушенням її обов'язку.

Зразок відповіді. Згідно із Сімейним кодексом України кожен із подружжя самостійний у вирішенні питань щодо своєї роботи, місця проживання, навчання тощо. Отже, дії жінки юридично можливі, вимоги чоловіка юридичних підстав не мають. З іншого боку, подружжя має враховувати не лише юридичний, але й моральний бік справи, намагаючись спільно вирішувати такі проблеми.

Ситуація 3. Після кількох років спільного проживання подружжя вирішило припинити шлюб. За цей час у них народилося двоє дітей – хлопчик (2,5 року) та дівчинка (1,5 року). Подружжя має квартиру (вона належала жінці ще до шлюбу), дачу (отримана чоловіком рік тому у спадщину), автомобіль (подарований на весілля). У жінки є коштовності, частина яких була подарована їй на день народження, а частина придбана подружжям за останній рік спільного проживання, а також велика бібліотека, яку вони спільно збирали. Яким чином має діяти подружжя?

Зразок відповіді. Для припинення шлюбу подружжя повинно звернутися до суду, який може прийняти рішення про розлучення. В процесі цього має бути вирішено питання про місце наступного проживання дітей (з ким із подружжя вони залишаться), а також про розподіл майна. Виходячи з норм закону майно, нажите під час перебування у шлюбі, має бути поділене навпіл. До такого майна в цьому випадку належатимуть автомобіль, придбані спільно коштовності, бібліотека. Під час поділу майна можливі відступи від принципу рівності з урахуванням інтересів дітей. Майно, яке належало кожному з подружжя до шлюбу (квартира в жінки), отримано кожним з них у подарунок (частина коштовностей жінки) або у спадщину (дача чоловіка), залишаються їх особистою власністю. Саме таке рішення має бути прийняте судом.

За умови наявності тексту (витягів) Сімейного кодексу України учитель призначає найбільш компетентного учня «експертом». Він має узагальнити відповіді учнів і підсумувати обговорення на підставі цього кодексу. Якщо така можливість відсутня, у ролі «експерта» виступає учитель.

У певних випадках шлюб може бути визнаний не дійсним.

Так, недійсним є шлюб, зареєстрований з особою, яка одночасно перебуває в іншому шлюбі.

Не допускається укладення шлюбу між родичами прямої лінії споріднення: між рідними та двоюрідними братами та сестрами; рідними тіткою, дядьком та племінником, племінницею. Підставою для визнання шлюбу недійсним є приховання тяжкої хвороби. Сімейний кодекс України (стаття 45) визначає правові наслідки недійсності шлюбу.

3. Права й обов'язки батьків і дітей

Учитель пропонує учням це питання вивчити самостійно під час виконання домашнього завдання. За наявності часу на уроці вчитель повідомляє основні положення законодавства щодо прав та обов'язків батьків та дітей: рівні права та обов'язки чоловіка і жінки щодо виховання дітей, обов'язок сплачувати аліменти на утримання дітей, можливість позбавлення батьківських прав у разі відхилення від виконання батьківських обов'язків тощо.

П'ятий етап: *закріплення нових знань.*

Учням пропонується для закріплення нових знань дати відповідь на запитання з даної теми, які подаються через мультимедійний проектор і вміщені на слайді 2 «Запитання для закріплення нових знань».

Слайд 2

«Запитання для закріплення нових знань»

1. Поясніть поняття «шлюб», «аліменти».
2. Визначте основні майнові та немайнові права подружжя.
3. Наведіть підстави припинення шлюбу розлученням або визнанням його недійсним.

Шостий етап: підсумки уроку.

Учитель наголошує, що знання норм сімейного права дозволяє уникнути прикрих проблем та непорозумінь, які часом заважають спокійному існуванню сім'ї; що більшість норм сімейного права тісно пов'язані з нормами моралі, спираються на них і підкріплюють їх.

Сьомий етап: домашнє завдання.

1. Опрацювати текст підручника (параграфи 40 і 41).

2. Підготувати відповіді на запитання до вище зазначених параграфів.

Для полегшення виконання домашнього завдання вчитель демонструє на екрані за допомогою комп'ютера і мультимедійного проектора слайд 3 «Зразок порівняльної таблиці» – зразок відповіді на завдання 5, параграф 41.

Слайд 3

«Зразок порівняльної таблиці»

<i>Критерії порівняння</i>	<i>Шлюб, що визнано недійсним</i>	<i>Шлюб, що припинено шляхом розлучення</i>
Підстави	У разі порушення порядку укладення шлюбу, а також у разі фіктивного шлюбу	За заявою одного або обох із подружжя
Прийняття рішення	Органами реєстрації актів цивільного стану або в судовому порядку	Органами реєстрації актів цивільного стану або в судовому порядку
З якого часу шлюб вважається припиненим	З часу його укладення	З часу прийняття рішення про розлучення
Наслідки	Нуліфікація шлюбу (усе повертається у стан, який був до шлюбу – власність, прізвище тощо, крім прав дітей, знайдених у шлюбі)	Подружжя має право на збереження прізвища, яке отримано в шлюбі, має рівні права на майно, набуте під час шлюбу

11. План-конспект уроку з основ правознавства для 9 класу на тему: громадянські та політичні права

Навчальна мета уроку: ознайомити учнів з громадянськими та політичними правами людей.

Виховна мета уроку: виховувати в учнів правову свідомість.

Розвивальна мета уроку: формувати і розвивати в учнів уміння працювати з правовими документами.

Тип уроку: повідомлення нових знань.

Обладнання уроку: підручник; комп'ютер; мультимедійний проектор; слайд 1 «Завдання для груп учнів»; слайд 2 «Запитання до груп учнів»; слайд 3 «Допоміжні матеріали 1»; слайд 4 «допоміжні матеріали 2»; слайд 5 «Допоміжні матеріали 3»; слайд 6 «Допоміжні матеріали 4»; слайд 7 «Я і мої права».

Хід уроку

Перший етап: *організаційний.*

Перевірка явки учнів на урок та їх готовності активно сприймати новий матеріал.

Другий етап: *повідомлення теми, навчальної мети і завдань уроку.*

Вчитель відзначає, що допомагатиме учням сприймати новий матеріал комп'ютер і мультимедійний проектор.

Третій етап: *актуалізація опорних знань.*

З метою актуалізації опорних знань вчитель просить відповісти учнів на цілий ряд запитань, які він виводить за допомогою комп'ютера і мультимедійного проектора на екран – слайд 7 «Я і мої права». До кожного запитання даються приблизні відомості. Пригадування цього матеріалу допоможе учням настроїтись на вивчення нового матеріалу.

Слайд 7

«Я і мої права»

Як ти вважаєш, чи маєш ти достатньо інформації та знань про свої права?

- 01 так;
- 02 ні;
- 03 важко відповісти.

З яких джерел ти одержуєш інформацію про свої права?

- 04 із засобів масової інформації;
- 05 від батьків;
- 06 на уроках в школі;
- 07 від друзів;
- 08 від офіційних органів;
- 09 інше (вкажи, що).

Чи була в твоєму житті ситуація, коли було порушено твої права?

- 10 так, неодноразово;
- 11 інколи таке буває;
- 12 це було всього один раз;
- 13 такої ситуації в мене не було;
- 14 інше (вкажи, що саме).

Як ти вважаєш, у тебе достатньо знань, щоб захистити свої права?

- 15 так, достатньо;
- 16 ні, мені потрібно ще добре це питання вивчити;
- 17 важко відповісти.

Четвертий етап: вивчення нового матеріалу.

Для вивчення нового матеріалу клас ділиться на чотири групи. Кожна група отримує своє завдання. Ці завдання вчитель за допомогою комп'ютера виводить на екран шляхом демонстрування слайдів 3, 4, 5, 6.

1. Завдання для першої групи

Слайд 3

«Допоміжні матеріали 1»

Конституційне закріплення прав та свобод людини та громадянина

1. Що таке права людини?
2. В чому полягає принцип рівноправності?
3. В чому полягає єдність прав та обов'язків? В чому полягає зміст принципу взаємної відповідальності людини і держави?

Конституційне закріплення прав та свобод людини та громадянина

Ідея про права людини має давню історію. Її сучасне розуміння зумовлене рівнем та особливостями світової цивілізації й водночас спирається на попередній досвід людства, втілює релігійні, філософські, політичні, економічні, правові погляди багатьох народів різних епох. Протягом усієї історії людство вело боротьбу за свої права та їх юридичне закріплення в законах і кодексах, що є дуже важливим для захисту прав людини.

[Пригадайте з курсу історії, які положення щодо прав людини було закріплено в кодексі вавилонського царя Хаммурапі, законах Солона, «Драконтових законах», законодавчих актах Стародавнього Риму].

Давньогрецькі філософи-софісти проголосили ідею рівності всіх людей від народження, тобто те, що люди мають однакові обумовлені природою права, які мусять гарантуватися законом. Цей принцип знаходив підтвердження та доповнення на кожному етапі розвитку людства. Зробили, зокрема, свій внесок у розвиток уявлень про права людини представники християнства, які поширювали ідеї рівності й свободи всіх людей незалежно від майнового стану та державної належності. Проте, за доби рабовласництва й феодалізму йшлося про боротьбу за права лише панівного прошарку суспільства. Першим досягненням на цьому шляху стала англійська Велика хартія вольностей 1215 р. Вона обмежувала

права монарха, захищала права на приватну власність, недоторканість та свободу особистості від абсолютизму. Згодом Реформація, пік якої прийшовся на XVI ст., принесла ідеї віротерпимості і свободи віросповідання, які дістали закріплення у законодавстві ряду європейських країн.

Наступним етапом формування законодавства у сфері прав людини вважаються досягнення "Славної революції" в Англії. Англійський філософ Т. Гоббс проголосив право людини на життя, а англійський парламент прийняв "Біль про права" (1688), який закріпив досягнення буржуазної революції, обмежив владу короля й заклав основи демократичного парламентаризму.

У XVII ст. дістає визнання лібералізм і притаманна йому теорія природних прав людини. В працях Дж. Локка, Ж.-Ж. Руссо, Т. Джеферсона, Дж.-Ст. Мілля, І. Бентама знайшли відображення фундаментальні права людини: на життя, безпеку, свободу, власність. Ці права проголошувалися природними, невід'ємними й священними, існуючими незалежно від держави.

Особливе місце в історії посідає XVIII ст., час буржуазних революцій та заснування США, законодавчого закріплення багатьох гуманістичних ідей. В американській Декларації незалежності 1776 р. проголошувалися невід'ємні природні права людини – "право на життя, на свободу і на прагнення до щастя". А в Конституції США 1787 р. уже було чітко сформульовано й зафіксовано природні громадянські права. Згодом перші дванадцять поправок до Конституції США, запропоновані 1789 р. і ратифіковані протягом наступних двох років, обмежили владу федерального уряду на користь громадян (за аналогією з відповідним англійським актом 1688 р. ці поправки дістали назву «Біль про права»). Американські документи проголошують рівність усіх людей, невід'ємність природних прав людини та позбавлення повноважень уряду, що порушив права народу. Особливість цієї Конституції полягала ще й у тому, що вона гарантувала права всіх і кожного (крім рабів-негрів).

Та головним досягненням цієї епохи справедливо вважається французька Декларація прав людини і громадянина (1789 р.). У ній сформульовано головні принципи ставлення держави до людини: людина становить самостійну цінність, природно вона обдарована обумовленими правами, які не можуть бути обмежені, держава ж

покликана служити зняряддям захисту невід’ємних прав людини. Перша стаття Декларації проголошує: «Люди народжуються і лишаються вільними і рівними в правах». Саме під час французької революції права людини набули універсальної цінності й значущості.

У XIX ст.. політичні та громадянські (особисті) права були доповнені соціально-економічними, покликаними гарантувати кожному достатній життєвий рівень. Вони були сформульовані в різних соціальних доктринах і ґрунтувалися на філософському вченні, згідно з яким права не зводяться до "свободи" від втручання держави, у них передбачалося, що саме держава має реалізувати їх своєю позитивною діяльністю. Ці права можуть бути забезпечені лише за допомогою держави.

Після Другої світової війни формується група прав, яку складають колективні права, що належать як кожній людині, так і кожному народові. Це право на мир, право на розвиток, право на володіння загальнонародською спадщиною тощо. Для їх реалізації необхідні зусилля як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Багато дослідників прав людини умовно поділяють їх на три покоління: перше – громадянські і політичні права, проголошені буржуазними революціями, друге – соціально-економічні, в основі яких лежать соціалістичні вчення, третє – права колективні, або солідаристські.

3. Завдання для другої групи

Слайд 4

«Допоміжні матеріали 2»

Історичний розвиток юридичного закріплення прав людини

1. Назвіть відомі вам з історії кодекси, закони, в яких закріплюються права людини.

2. Чому, досліджуючи питання про розвиток юридичного закріплення прав громадян, ми виділяємо Велику хартію вольностей 1215 р.?

3. Які принципи ставлення до людей сформульовані у французькій Декларації прав людини і громадянина?

4. Порівняйте Конституцію П. Орлика та Конституцію УНР від 29.04.1918 р.

Історичний розвиток юридичного закріплення прав людини в Україні

Процес становлення й розвитку прав людини на території сучасної України, як свідчить вітчизняна історія, загалом ішов тим самим шляхом, що й в інших цивілізованих країнах. Спершу в рабовласницьких державах Північного Причорномор'я зародилися інститути рабовласницької демократії. Згодом епоха Київської Русі дала Руську Правду – один з наймогутніших кодексів часів раннього феодалізму. В добу Великого князівства Литовського офіційно було закріплено єдність законодавства для всіх підданих держави і їх рівність перед законом, проголошено недопустимість арешту без законних підстав і покарання без суду, право на розгляд справи неупередженим судом і низку інших прав, повнота переліку яких дала навіть підстави сучасним авторам називати Литовський статут 1588 р. «кодексом правової держави у феодальному розумінні». Ідеали рівності та свободи панували в «козацькій християнській республіці» – Запорізькій Січі та у відносно автономній українській Гетьманщині XVII – XVIII ст.. Вінцем козацької політичної думки стала Конституція Пилипа Орлика 1710 р., спрямована на «виправлення і піднесення порушених прав та вольностей» українського народу. Згодом у складі Росії та Австро-Угорщини українські землі зазнали низку буржуазно-демократичних реформ і революцій, в результаті яких було закладено основи конституціоналізму, з'явилися перші легальні політичні партії, профспілки, опозиційна преса тощо.

Повалення російського та австрійського царату створило сприятливі умови для практичного здійснення багатьох теоретичних положень, що входили в концепцію прав людини в тогочасному розумінні. В документах Тимчасового уряду, в Універсалах Центральної Ради і Конституції УНР від 29 квітня 1918 р. українському народу було обіцяно всю повноту громадянських і політичних прав та реальну рівноправність. Більш чи менш категорично зазначені права декларувалися і в документах Гетьманату Павла Скоропадського, Директорії і ЗУНР. Відбувалися й реальні демократичні перетворення, ефективність яких у цей час боротьби за владу помітно знижувалася

внаслідок диктаторських засобів і терору, що застосовувалися тією чи іншою мірою всіма політичними противниками.

Після жовтневого перевороту та включення України до складу СРСР процес розвитку прав людини став дуже своєрідним. Вже в Конституціях Радянської України 1919 р. та 1929 р. було закріплено широкий перелік прав людини, які вирішували питання соціально-економічного забезпечення трудящих. Найповнішим цей перелік був у Конституції УРСР 1937 р., заснованій на Конституції СРСР 1936 р. – проголошувалися права на працю, відпочинок, матеріальне забезпечення в старості та у випадках хвороби і втрати працездатності, безкоштовну освіту, а також всі традиційні політичні та громадянські права.

Але часи Радянської влади – це часи культу держави, в якій людина була лише об'єктом піклування держави, що надавала чи обмежувала права людини на свій розсуд. Права людини залежали від інтересів держави. Концепція радянських конституцій не базувалася на принципах прав людини. Права і свободи людини надавалися владою, а не визнавалися природними і невід'ємними. Досить згадати масові репресії, що їх проводив в Україні сталінський режим, коли, нехтуючи проголошеними правами й свободами громадян, мільйони невинних людей були позбавлені свободи, а то й життя.

Конституція СРСР 1977 р. та Конституція УРСР 1978 р. ще більше розширили спектр прав і свобод людини, декларували надзвичайно широкий перелік соціально-економічних, політичних та особистих прав. Уперше у вітчизняній практиці до нього були включені права на охорону здоров'я, житло, користування досягненнями культури, свобода наукової, технічної і художньої творчості, право на оскарження в суді дій посадових осіб державних і громадських організацій тощо, але не була змінена концепція співвідношення людини й держави, де знову держава була на першому місці, а права та свободи людини залежали від волі держави.

У другій половині 80-х років широко розгорнулися процеси демократизації та оновлення радянського суспільства, які врешті-решт привели до відмови від політичної орієнтації на

комуністичну перспективу. Водночас загострення внутрішніх суперечностей привело до розпаду СРСР, а Україна стала незалежною державою, в Конституції якої проголошено, що права й свободи людини та їх гарантії визначають зміст та спрямованість діяльності держави.

4. Завдання для третьої групи

Слайд 5

«Допоміжні матеріали 3»

Сучасні міжнародно-правові стандарти в галузі прав людини

1. Які головні завдання ООН?
2. Загальна декларація прав людини – це юридичний обов'язковий документ чи моральне зобов'язання?
3. Що являє собою Хартія прав людини?
4. Охарактеризуйте основні положення Конвенції про права дитини.

Сучасні міжнародно-правові стандарти в галузі прав людини

Кожна держава забезпечує права та свободи особистості за допомогою норм національного права, внутрішніх механізмів і процедур. Але вже після першої світової війни стало ясно, що силами окремої держави важко захистити права людини, тут потрібні міжнародні гарантії. У 1919 р. була заснована Ліга Націй, під егідою якої виникла серія міжнародних договорів, що передбачали захист національних меншин в окремих країнах.

Друга світова війна продемонструвала жахливі факти порушення прав людини тоталітарними режимами як на власній, так і на окупованій територіїх масового знищення мирного населення за ознаками релігійних переконань, расової і національної належності, що підтвердило необхідність забезпечення ефективного міжнародного захисту прав людини. Зусиллями держав світу було створено Організацію Об'єднаних

Націй (1945 р.), одним з головних завдань якої є здійснення міжнародного співробітництва в "заохоченні та розвитку поваги до прав людини і основних свобод для всіх, незалежно від раси, статі, мови і релігії" (Статут ООН, ст. 1). Сам Статут ООН є вихідним міжнародно-правовим документом, у якому сформульовано принцип поваги до прав і свобод людини. Усі держави – члени ООН повинні виконувати взяті за Статутом зобов'язання, зокрема заохочувати повагу до прав людини та їх додержання.

Відповідно до Статуту ООН у 1945 р. було створено комісію ООН з прав людини, в обов'язки якої входила підготовка міжнародних документів з прав людини. Вже 10 грудня 1948 р. в Парижі Генеральна Асамблея ООН прийняла і проголосила Загальну Декларацію прав людини, «Як завдання, до виконання якого повинні прагнути всі народи і всі держави».

Загальна декларація прав людини має основоположне значення для міжнародної регламентації прав і свобод людини. Вона проголосила всіх людей вільними та рівними у своїй гідності і правах. Вона є першим міжнародним документом, що найповніше виклав перелік прав людини, який базується на десяти відомих християнських заповідях, англійських, американських і, насамперед, французьких законодавчих актах щодо прав людини.

Загальна декларація прав людини складається з преамбули та 30 статей, що містять основні права й свободи людини, які можна розділити на громадянські, політичні, економічні, соціальні та культурні. У першій статті викладені загальні положення, на яких базується Декларація, – невід'ємність прав на свободу та рівність, природність прав людини. У другій статті сформульований принцип рівності й недопущення дискримінації щодо прав і свобод людини.

Загальна декларація прав людини не є юридично обов'язковим документом, проте відбиває загальну домовленість народів світу і є моральним зобов'язанням для членів міжнародного співтовариства. Це дає підстави використовувати Декларацію в юридичному, моральному та політичному плані як на міжнародному, так і на національному рівні.

Загальна декларація прав людини стала складовою

частиною так званої Хартії прав людини, до якої також увійшли два пакти, прийняті Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 р. на розвиток Загальної декларації прав людини, – Міжнародний пакт про громадянські і політичні права та Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права. На відміну від Декларації кожний пакт має обов’язкову силу для держав, які його підписали. Міжнародні пакти поклали на держави зобов’язання дотримуватися проголошених у них прав. За обсягом закріплених прав і свобод пакти не відрізняються від Декларації, лише поширюють і конкретизують її положення. Але є розбіжності в реалізації норм цих Пактів. Відповідно до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права кожна держава зобов’язується поважати й забезпечувати права, що містяться у Пакті. Відповідно ж до Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права кожна держава зобов’язується вживати у максимальних межах наявних ресурсів заходи до того, щоб поступово забезпечити визнані у Пакті права. До Хартій прав людини належить ще один документ – Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, який визначає механізм реалізації цього пакту.

4. Завдання для четвертої групи

Слайд 6

«Допоміжні матеріали 4»

Класифікація прав та свобод людини

1. Які групи прав ви сформували?
2. За якими ознаками ви формували групи прав?

Класифікація прав та свобод людини

У сучасній політико-правовій теорії є декілька варіантів класифікації прав і свобод людини, серед них найбільш

поширеною є класифікація за Міжнародними пактами на такі групи: громадянські (особисті), політичні, економічні, соціальні та культурні. Громадянські права людини ототожнюються з особистими правами людини, тому що вони регулюють суспільні відносини особи в конкретному суспільстві. Іноді економічні, соціальні та культурні групи об'єднують в одну групу соціально-економічних прав. У науковій літературі порушувалося питання про винесення в окрему групу так званих "фізичних прав" (право на життя, фізичну недоторканість, вибір місця проживання тощо).

Статус громадянина складається не лише з прав і свобод, оскільки до нього входять також і конституційні обов'язки людини й громадянина, закріплені у ст. 65-68 Конституції України. Це обов'язки дотримуватися Конституції України та законів України, не посягати на права й свободи, честь і гідність інших людей, захищати Вітчизну, її незалежність і територіальну цілісність, шанувати державні символи, сплачувати податки і збори в порядку й розмірах, встановлених законом, не завдавати шкоди природі, культурній спадщині та відшкодовувати завдані їм збитки. Ці обов'язки спрямовані на забезпечення реалізації всіх видів прав і свобод кожної особи, що проживає в Україні.

П'ятий етап: *закріплення нового матеріалу.*

Під час закріплення нового матеріалу вчитель ставить перед кожною групою відповідні запитання і разом з учнями з'ясовує відповіді:

Запитання до першої групи:

1. Що таке права людини?
2. В чому полягає принцип рівноправності?
3. В чому полягає єдність прав та обов'язків? В чому полягає зміст принципу взаємної відповідальності людини і держави?

Запитання до другої групи:

1. Назвіть відомі вам з історії кодекси, закони, в яких закріплюються права людини.
2. Чому, досліджуючи питання про розвиток юридичного закріплення прав громадян, ми виділяємо Велику хартію

вільностей 1215 р.?

3. Які принципи ставлення до людей сформульовані у французькій Декларації прав людини і громадянина?

4. Порівняйте Конституцію П. Орлика та Конституцію УНР від 29.04.1918 р.

Запитання до третьої групи:

1. Які головні завдання ООН?
2. Загальна декларація прав людини – це юридичний обов'язковий документ чи моральне зобов'язання?
3. Що являє собою Хартія прав людини?
4. Охарактеризуйте основні положення Конвенції про права дитини.

Запитання до четвертої групи:

1. Які групи прав ви сформували?
2. За якими ознаками ви формували групи прав?

Коротко охарактеризуйте кожна групу.

Діяльність учнів:

Виконують запропоновані завдання.

Перша група, розглядаючи слайди, працює з текстом Конституції України та підручником «Правознавство» за ред. І.Б. Усенка, с.207-209.

Друга група працює з хрестоматією з історії стародавнього світу, середніх віків, історії України та підручником «Правознавство» за ред. І.Б. Усенка, с. 209-210.

Третя група працює з документами:

- Загальна декларація прав людини.
- Міжнародний пакт про громадянські та політичні права.
- Конвенція прав дитини.
- Хартія прав людини.

Четверта група працює з Конституцією України та підручником «Правознавство» за ред. І.Б.Усенка, с. 215.

Шостий етап: підсумки уроку.

По закінченню виконання завдань, представники від груп повідомляють про підсумки роботи.

Діяльність учителя:

Вчитель робить загальний висновок з теми, коментує роботу учнів, виставляє оцінки.

Сьомий етап: *домашнє завдання.*

1. Опрацювати текст параграфа підручника.
2. Написати твір на тему «рівноправність громадян».

12. План-конспект уроку з основ правознавства для 9 класу на тему: адміністративні правопорушення і відповідальність за них

Навчальна мета уроку: ознайомити учнів з поняттям «Адміністративне право», видами адміністративних правопорушень і порядком притягнення до адміністративної відповідальності.

Виховна мета уроку: виховувати в учнів розуміння переваг правомірної поведінки.

Розвивальна мета: формувати і розвивати в учнів уміння застосовувати правові знання для вибору варіантів правової поведінки в різних життєвих ситуаціях.

Тип уроку: повідомлення нових знань.

Обладнання уроку: підручник; комп'ютер; мультимедійний проектор; телевізор; відеомагнітофон; слайд 1 «Поняття ознаки, види і випадки адміністративних правопорушень»; слайд 3 «Заходи адміністративного попередження»; слайд 4 «Заходи адміністративного припинення правопорушень»; слайд 5 «Органи, що розглядають справи про адміністративні правопорушення»; відеофільм «Види адміністративних правопорушень, стягнень і затримання порушників адміністративного права».

Хід уроку

Перший етап: *організаційний.*

Організацію уроку вчитель проводить шляхом перевірки явки учнів на урок та їх готовності до засвоєння нового матеріалу.

Другий етап: *повідомлення теми, навчальної мети і завдань уроку.* Вчитель зазначає, що на уроці будуть використовуватись комп'ютер, мультимедійний проектор, телевізор, відеомагнітофон, телевізор, слайди і відеофільм.

Третій етап: *актуалізація опорних знань.*

З метою актуалізації опорних знань вчитель методом бесіди повторює з учнями такі питання:

1. Що таке система права?
2. З яких галузей права складається система права України?
3. Що вивчає адміністративне право?

Четвертий етап: *вивчення нового матеріалу.*

Вивчення нового матеріалу відбувається за наступним планом:

1. Поняття та види адміністративних правопорушень.
2. Адміністративний примус. Адміністративні стягнення.
3. Особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх.

1. Поняття та види адміністративних правопорушень

Приступаючи до розгляду цього питання, вчитель за допомогою комп'ютера і мультимедійного проектора демонструє на екрані слайд 1 «Поняття, ознаки, види і випадки адміністративних правопорушень».

Адміністративні правопорушення є своєрідними «злочинами в мініатюрі»: вони завдають шкоди не тільки окремим особам, а й усьому суспільству, щоправда, ця шкода є значно меншою, ніж від злочину.

Адміністративне правопорушення (проступок) – це протиправна, винна (умисна чи необережна) дія чи бездіяльність, що посягає на державний або громадський порядок, власність, права і свободи громадян чи на встановлений порядок управління, за які законодавством передбачено адміністративну відповідальність.

Визначення діянь, які є правопорушеннями, і відповідальності за них згідно з Конституцією України може здійснюватися виключно за допомогою законів. Найбільше значення серед законів про адміністративну відповідальність має *Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КпАП)*, прийнятий 7 грудня 1984 р., з наступними змінами й доповненнями. Та кодекс не є єдиним законом, у якому містяться норми про адміністративну відповідальність – такі норми сьогодні існують і в багатьох інших законах, наприклад у *Митному кодексі, законі «Про захист прав*

споживачів» і законі «Про державну податкову службу». Однак, всі адміністративні стягнення на громадян накладаються за єдиними правилами, які встановлені в КпАП.

Слайд 1

«Поняття, ознаки, види і випадки адміністративних правопорушень»

<p>Адміністративне правопорушення – винне діяння, що посягає на цінності, які охороняються адміністративним законом, і зумовлює адміністративну відповідальність.</p>			
<p>Ознаки адміністративного правопорушення</p> <ul style="list-style-type: none"> • протиправність діяння; • винність особи в його скоєнні; • наявність суспільної шкоди; • адміністративна караність 	<p>Види адміністративних правопорушень</p>	<p><i>Залежно від сфери суспільних відносин:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • у галузях господарства; • що посягають на громадський порядок і громадську безпеку; • що посягають на встановлений порядок управління 	<p>Найпоширеніші випадки адміністративних правопорушень неповнолітніх</p> <ul style="list-style-type: none"> • дрібне хуліганство; • порушення тиші в громадських місцях; • пошкодження зелених насаджень; • пошкодження телефонів-автоматів; • повідомлення явно неправдивої Інформації спецслужбам; • дрібне розкрадання державного чи колективного майна
		<p><i>Залежно від форми вини правопорушника:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • умисні; • необережні 	

Відповідальність за адміністративні правопорушення несуть особи, які на момент вчинення проступку досягли 16-річного віку. Військовослужбовці та працівники міліції у разі вчинення ними таких правопорушень несуть відповідальність не за кодексом чи іншими законами, а за дисциплінарними статутами, які діють у Збройних

силах України і міліції.

Не підлягає відповідальності особа, яка вчинила проступок у стані неосудності, яку в КпАП розуміють так само, як і в Кримінальному кодексі (далі – КК). Не визнаються адміністративними правопорушеннями дії, вчинені у стані необхідної оборони чи крайньої необхідності. Визначення стану необхідної оборони та крайньої необхідності в КпАП також є аналогічним таким само поняттям у КК, хоча й має незначні відмінності.

Залежно від форми вини адміністративні правопорушення поділяються на **умисні й необережні**. Умисним правопорушенням буде в тому разі, коли особа, яка його вчинила, усвідомлювала протиправний характер своєї дії чи бездіяльності, передбачала її шкідливі наслідки і бажала їх або свідомо допускала настання цих наслідків. Правопорушення визнається вчиненим з необережності, коли винна особа передбачала можливість настання шкідливих наслідків своєї дії чи бездіяльності, але легковажно розраховувала на їх відвернення чи не передбачала можливості настання таких наслідків, хоча повинна була і могла їх передбачити.

Окрім зазначених вище видів адміністративних правопорушень, вирізняються їх окремі види залежно від того, в якій сфері суспільного життя вчинені ці порушення.

За цим критерієм можна вказати такі *види проступків* (і саме так вони згруповані у главах КпАП):

- адміністративні правопорушення в галузі охорони праці і здоров'я населення;
- адміністративні правопорушення, що посягають на власність;
- адміністративні правопорушення в галузі охорони природи, використання природних ресурсів, охорони пам'яток історії та культури;
- адміністративні правопорушення у промисловості, будівництві та в галузі використання електричної і теплової енергії;
- адміністративні правопорушення у сільському господарстві та порушення ветеринарно-санітарних правил;
- адміністративні правопорушення на транспорті, в галузі шляхового господарства та зв'язку;
- адміністративні правопорушення в галузі житлових прав

громадян, житлово-комунального господарства та благоустрою;

- адміністративні правопорушення в галузі торгівлі, громадського харчування, у сфері послуг, у галузі фінансів і підприємницької діяльності;
- адміністративні правопорушення в галузі стандартизації, якості продукції, метрології та сертифікації;
- адміністративні правопорушення, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку;
- адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений порядок управління.

На завершення вивчення цього питання вчитель просить учнів визначити характер правовідносин, наведених в нижченаведених ситуаціях:

1. Перебуваючи у нетверезому стані на вулиці, громадянин нецензурно висловлювався, зачіпав перехожих. Був доставлений у відділення міліції. (*Адміністративне правопорушення*).

2. Під час прокладення труб водопроводу до приватного житла був пошкодженні паркан сусіднього будинку. (*Цивільне правопорушення*).

3. Лаборантка школи систематично запізнювалась на роботу. Вона була попереджена адміністрацією школи, проте, незважаючи на це, продовжувала запізнюватись. (*Дисциплінарний проступок*).

4. Продавець продав підліткам пляшку вина. (*Адміністративне правопорушення*).

5. Шофер залишив автомобіль на вулиці, незважаючи на забороняючий знак. (*Адміністративне правопорушення*).

2. Адміністративний примус. Адміністративні стягнення

За вчинення адміністративних правопорушень відповідно до КпАП встановлена відповідальність, конкретні види якої мають назву адміністративних стягнень.

До винних осіб можуть застосовуватися такі *адміністративні стягнення*:

1. **Попередження** виноситься в письмовій формі, а в передбачених законодавством випадках фіксується іншим способом, наприклад, спеціальною позначкою в документах на

право керування транспортними засобами.

2. **Штраф** – грошове стягнення, що накладається у випадках і розмірах, встановлених КпАП та іншими законами України. Розмір штрафу визначається, як правило, в неоподатковуваних мінімумах доходів громадян і найчастіше становить від 3 до 7 таких мінімумів. Проте, іноді кодекс передбачає і значні суми штрафів–до 20, 40 і навіть 88 неоподатковуваних мінімумів.

3. **Оплатне вилучення предмета**, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, полягає в тому, що цей предмет вилучається і передається для реалізації, а виручена сума повертається колишньому власникові з відрахуванням витрат на реалізацію вилученого предмета.

4. **Конфіскація предмета**, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, полягає у примусовому безоплатному вилученні цього предмета і передачі його у власність держави. Конфісковано може бути лише предмет, який є особистою (приватною) власністю порушника.

5. **Позбавлення спеціального права**, наданого даному громадянинуві (права керування транспортними засобами, права полювання), застосовується на строк до трьох років за грубе або систематичне порушення порядку користування цим правом.

6. **Виправні роботи** застосовуються на строк до двох місяців з відбуванням їх за місцем постійної роботи особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, і з відрахуванням до 20 процентів її заробітку в дохід держави.

7. **Адміністративний арешт** устанавлюється і застосовується лише у виняткових випадках за окремі види адміністративних правопорушень на строк до п'ятнадцяти діб. Адміністративний арешт та виправні роботи можуть призначатися лише судом або суддею, які розглядають справу про правопорушення.

Окрім цього, законом може бути передбачено таке стягнення, як **видворення з України іноземного громадянина чи особи без громадянства** за вчинення грубого порушення правопорядку.

Окрім стягнень, до порушників можуть застосовуватись і інші *заходи адміністративного примусу*, метою яких є

забезпечити попередження та припинення правопорушень, затримання винних осіб і належне провадження у справі про вчинення правопорушення. До таких заходів належать: вказівка порушникові на протиправність його дій і вимога про їх негайне припинення, що здійснюється працівником міліції чи Служби безпеки України; перевірка документів у громадян, які підозрюються у вчиненні правопорушення, або таких, що займаються бродяжництвом чи жебрацтвом; особистий огляд громадян, підозрюваних у вчиненні правопорушення; огляд і вилучення майна, предметів і документів, використовувалися чи можуть бути використані для вчинення правопорушень, здобуті внаслідок правопорушення або можуть стати речовими доказами у справі про вчинення правопорушення; доставлення порушника в органи правопорядку складення протоколу; адміністративне затримання: застосування фізичної сили та спеціальних засобів (кййки, наручники, водомети, сльозоточиві речовини

Доставлення правопорушника в міліцію чи штаб громадського формування з охорони правопорядку здійснюється у випадках, коли обов'язковим є складення протоколу про правопорушення, а зробити це на місці неможливо.

Адміністративне затримання є більш жорстким заходом і застосовується лише у випадках, прямо передбачених законом, зокрема, при вчиненні проступків, що порушують громадський порядок або зв'язані з неповагою до органів влади та з опором працівникам правоохоронних органів. Затримання застосовується, як правило, на строк не більш як три години, проте, особи, які порушили державний кордон або порушили правила обігу наркотичних речовин, для встановлення особи і з'ясування обставин правопорушення можуть бути затримані на строк до трьох діб. Ще одна відмінність затримання від доставлення в органи правопорядку полягає у необхідності складення окремого протоколу про затримання.

Адміністративне затримання слід відрізнити від затримання особи за підозрою у вчиненні злочину; в останньому випадку затримання здійснюється на підставі положень Кримінально-процесуального кодексу України і його строк не може перевищувати 72 годин з моменту затримання особи.

3. Особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх

Адміністративна відповідальність – вид юридичної відповідальності, який полягає у застосуванні до особи, що вчинила адміністративний проступок, заходів адміністративного примусу, впливу (адміністративних стягнень).

Кодекс України про адміністративні правопорушення передбачає для неповнолітніх більш м'який режим застосування адміністративних стягнень порівняно з дорослими порушниками. Зокрема, до неповнолітніх не може застосовуватись адміністративний арешт.

Окрім цього, за вчинення адміністративних правопорушень до неповнолітніх у віці від 16 до 18 років замість адміністративних стягнень можуть бути застосовані такі заходи впливу:

1) зобов'язання публічно чи в іншій формі попросити вибачення у потерпілого;

2) застереження;

3) догана або сувора догана;

4) передача неповнолітнього під нагляд батькам чи особам, які їх замінюють, або під нагляд педагогічному чи трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання.

Найпоширенішими правопорушеннями неповнолітніх є дрібне розкрадання державного або колективного майна, дрібне хуліганство та порушення тиші в громадських місцях. Нерідко підлітки вважають нормальною поведінкою порушення правил переходу вулиць, пошкодження зелених насаджень у містах, пошкодження телефонів-автоматів, мучення тварин, повідомлення завідомо неправдивої інформації спеціальним службам (міліції, швидкій медичній допомозі, пожежній охороні та ін.). Слід мати на увазі, що всі ці дії є адміністративними правопорушеннями, і особи, які їх вчинили, підлягають відповідальності. В процесі вчинення неповнолітніми від 14 до 16 років правопорушень чи дій, які вважались би злочинами у разі їх вчинення особами, що досягли віку кримінальної відповідальності, кодекс передбачає можливість накладання штрафу на батьків таких неповнолітніх, якщо вони не виконують належним чином своїх обов'язків щодо виховання дітей та контролю за їх поведінкою.

Після цього вчитель за допомогою відеомагнітофона і телевізора демонструє відеофільм «Види адміністративних правопорушень»,

стягнень і затримань порушників адміністративного права». Після перегляду відбувається обговорення відеофільму і з'ясування таких питань:

1. Які види правопорушень ви побачили в сюжетах відеофільму?
2. Як виконується адміністративне стягнення?
3. Чи правомірно застосовували правоохоронні органи заходи адміністративного примусу?
4. Які заходи впливу були застосовані до неповнолітніх?

П'ятий етап. *Закріплення нових знань.*

З метою закріплення нових знань клас ділиться на три групи, кожна з яких виконує окреме завдання. Учень – експерт кожної групи інформує клас про виконання завдань.

Шостий етап. *Підсумки уроку.*

Підводячи підсумки уроку, вчитель пропонує учням сформулювати одним реченням підсумок до кожного питання, яке розглядалося на уроці. Потім ці питання обговорюються.

Сьомий етап. *Домашнє завдання.*

1. Опрацювати текст параграфа підручника.
2. Самостійно скласти по два завдання з адміністративного права.

Для пояснення нового матеріалу вчитель може за допомогою комп'ютера і мультимедійного проектора демонструвати слайди, які вміщені нижче.

Слайд 2

«Адміністративне право»		
<p>Адміністративне право – галузь права, що врегульовує відносини, які виникають у процесі виконавчо-розпорядчої діяльності</p>		
<p>Джерела адміністративного права:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Конституція України визначає систему органів виконавчої влади та основні принципи виконавчо-розпорядчої діяльності; • Закони врегульовують основні аспекти виконавчо-розпорядчої діяльності • підзаконні акти розвивають і деталізують положення, закріплені у законах; • Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. (зі змінами і доповненнями) визначає діяння, які є адміністративними правопорушеннями, і стягнення, які належить застосовувати до осіб, що їх скоїли 	<p>Суб'єкти адміністративно – правових відносин – фізичні і юридичні особи</p>	<p>1) органи державного управління, службові особи; 2) підприємства, установи та їх колективи; 3) громадські організації та їх колективи; 4) фізичні особи</p>
		<p>Групи відносин: А) 1-2 (міністерство – підпорядкований йому завод); Б) 1-3 (виконавчий комітет ради – добровільне спортивне товариство); В) 1-4 (міліція – громадянин)</p>

Слайд 3

«Заходи адміністративного попередження»

Заходи адміністративного попередження застосовуються з метою запобігання адміністративним правопорушенням, попередження та боротьби зі стихійними лихами, епідеміями тощо;

- адміністративний нагляд за особами, які звільнилися з місць позбавлення волі;
- закриття окремих ділянок кордону;
- заборона в'їзду (ввезення) вантажів, карантин, припинення руху транспортних засобів

Слайд 4

«Заходи адміністративного припинення правопорушень»

Заходи адміністративного припинення правопорушення, які покликані примусово припинити підготовку до скоєння адміністративного правопорушення, попередити можливі їх шкідливі наслідки, забезпечити умови для притягнення винних до відповідальності:

- адміністративне затримання (до 3 год.);
- привід та офіційна пересторога про недопустимість антигромадської поведінки;
- вказівка на протиправність дій та вимога їх негайного припинення;
- огляд та вилучення майна і документів, що перебувають у неправомірному володінні;
- тимчасове усунення працівника од виконання його виробничих функцій;
- огляд осіб і речей;
- перевірка документів, що посвідчують особу;
- застосування заходів фізичного впливу та спецзаходів

Слайд 5

Органи, що розглядають справи про адміністративні правопорушення

- адміністративні комісії при виконкомах місцевих рад;
 - місцеві суди;
- виконкоми селищних та сільських рад;
- служби у справах неповнолітніх, державні інспекції тощо;
 - органи внутрішніх справ (міліція);
 - посадові особи: – начальник митниць;
 - державтоінспектори;
 - військові комісари;
 - головні санітарні лікарі;
 - правові інспектори праці;
 - інспектори пожежної охорони;
 - мисливські та водні інспектори;
 - служби податкових органів тощо.

13. План-конспект уроку з основ правознавства для 9 класу на тему: правомірна поведінка і правопорушення

Навчальна мета уроку: ознайомити учнів з формами правомірної поведінки, поняттям причинами, ознаками, видами і групами правопорушень.

Виховна мета уроку: виховувати в учнів повагу до юридичної відповідальності за скоєні правопорушення

Розвивальна мета уроку: формувати і розвивати вміння вміло користуватися поняттями правомірної поведінки і правопорушення.

Тип уроку: повідомлення нових знань

Обладнання уроку: підручник; відеомагнітофон; мультимедійний проектор; комп'ютер; відеофільм «Правомірна поведінка громадян»; слайд 1 «Види вчинків»; слайд 2 ««Вікова» «драбина» відповідальності за правопорушення»; Конституція України.

Хід уроку

Перший етап: *організаційний.*

Вчитель здійснює перевірку явки учнів на урок та з'ясовує їх готовність до засвоєння нового матеріалу.

Другий етап: *повідомлення теми, навчальної мети і завдань уроку.* Вчитель зазначає, що на уроці будуть використовуватись відеомагнітофон, комп'ютер, мультимедійний проектор, відеофільм, слайди.

Третій етап: *актуалізація опорних знань.*

З метою актуалізації опорних знань вчитель з'ясовує з учнями наступні питання:

1. Поясніть, що таке діяльність і бездіяльність.
2. Чим, на вашу думку, неправомірна поведінка відрізняється від

правомірної?

3. Коли людина недієздатна?
4. Як ви розумієте поняття «деліктоздатність»?

Під час відповідей учнів вчитель слідкує за ходом їхньої думки і в потрібних місцях корегує або доповнює їхню відповідь.

Четвертий етап: вивчення нового матеріалу.

Вивчення, сприймання та усвідомлення матеріалу здійснюється за таким планом:

1. Правомірна поведінка.
2. Поняття, причини, види правопорушень.
3. Підстави та функції юридичної відповідальності.

1. Правомірна поведінка

Вчитель. Підліток і злочин. Нібито несумісні питання. Проте, статистика свідчить про інше. На Україні засуджено понад 100 тисяч підлітків, 327 тисяч взято на облік міліції, на 10 тисяч населення припадає 129 правопорушень і злочинів, де є і злісне хуліганство, бійки, розбій, вбивство.

Далі вчитель вмикає відеомагнітофон і за допомогою мультимедійного проектора демонструє на екрані відеофільм «Правомірна поведінка громадян», який містить відеозапис доповіді заступника начальника районного відділу УВС України.

Після перегляду відеозапису відбувається обговорення таких питань:

1. Яку поведінку називають правомірною?
2. Наведіть приклади суспільно-бажаної поведінки.
3. Які ви знаєте варіанти соціально небажаної поведінки?
4. Охарактеризуйте такий вид правомірної поведінки, як зловживання правом?
5. Наведіть приклад об'єктивно протиправної поведінки.

2. Поняття, причини, види правопорушень

Правопорушення – це суспільно шкідливе, протиправне, вчинене деліктоздатним суб'єктом, винне діяння, яке тягне за собою юридичну відповідальність певного виду.

Щоб довести, що певне діяння є правопорушенням, потрібно знати за якими ознаками його визначають.

Отже, ознаки правопорушення є такими:

- зовнішній акт поведінки;
- тільки винне (умисне або необережне) діяння;
- протиправний акт поведінки;
- свідомий і вольовий акт поведінки;
- діяння завжди соціально шкідливе.

Учні записують ознаки у свої зошити.

Після цього вчитель за допомогою комп'ютера і мультимедійного проєктора демонструє на екрані відеоінформацію, яка вміщена на слайді 1 «Види вчинків». Перед переглядом вчитель рекомендує учням визначити, які типи поведінки у переглянутому можна виділити: протиправна поведінка; зловживання правом; правопорушення.

Слайд 1

«Види вчинків»

1. Водій автомобіля раптово втратив свідомість під час серцевого нападу, внаслідок чого було вчинено наїзд на пішохода.
2. Учень викрав магнітофон із шкільного радіовузла.
3. Сергій 14 років та Андрій 19 років зустріли на вулиці жінку і вихопили у неї з рук сумку.
4. На громадянина Іванова вчинили напад кілька грабіжників і завдали йому тілесних ушкоджень.
5. Дівчинка не придбала квиток на електричку і була затримана контролером.
6. Директор заводу на кошти підприємства побудував власний котедж.

Використовуючи метод бесіди, вчитель розглядає з учнями причини і види правопорушень.

Виділяють такі причини правопорушень: *Об'єктивні причини* – криза в економіці, недостатній життєвий рівень,

затримки з виплатою заробітної плати, низький рівень оплати праці, безробіття, недостатня ефективність роботи правоохоронних органів.

Суб'єктивні причини – недоліки виховної та освітньої роботи, скрутне становище в сім'ях, алкоголізм, наркоманія, недосконалість законодавства.. Розрізняють такі види правопорушень (за ступенем суспільної шкоди)

Злочин – найбільш небезпечний вид правопорушень, за вчинення яких накладається кримінальна відповідальність.

Учинки – менш суспільно небезпечні діяння, що зазіхають на цінності, які охороняються цивільними, сімейними нормами права. Вчинки поділяються за галузевою належністю на такі види адміністративні, дисциплінарні, цивільна – правові, конституційно – правові.

3. Підстави та функції юридичної відповідальності.

Учні слухають розповідь юного правознавця про юридичну відповідальність. Після чого обговорюються такі питання:

- що таке юридична відповідальність;
- яка мета юридичної відповідальності? (учні опрацьовують матеріал підручника на ст. 57-58);
- які ви знаєте види юридичної відповідальності?

Розглядаючи питання про те, яку відповідальність несуть правопорушники в залежності від віку, вчитель за допомогою комп'ютера і мультимедійного проектора демонструє слайд 2 ««Вікова» «драбина» відповідальності за правопорушення».

Після цього учні опрацьовують статті 58-63 Конституції України, що дає змогу приступити до обговорення підстав настання юридичної відповідальності.

П'ятий етап: *закріплення нових знань.*

З метою закріплення вивченого матеріалу вчитель зачитує учням два завдання і просить їх дати на них відповіді.

1. Громадянин А. кинув з балкону своєї квартири порожню пляшку у підлітків – випускників середньої школи, які заважали йому спати своїми голосними розмовами та співами, але пляшкою ні в кого не влучив. Як ви вважаєте, чи є вчинена ним

дія правопорушенням, адже вона не спричинила шкоди? Чи є поведінка підлітків правопорушенням?

Слайд 2

«Вікова» «драбина» відповідальності за правопорушення»

Правопорушник несе відповідальність з:

- 11 років – відправляють у спецшколу;
- 14 років – передбачено покарання за тяжкі злочини;
- 15 років – несе відповідальність за порушення майнових справ;
- 16 років – несе відповідальність за вчинення злочину;
- 18 років – настає повна відповідальність.

На присадибну (дачну) ділянку вночі вліз злодій, але вкрасти йому яблука перешкодив пес, який його ще й покусав, спричинивши важкі тілесні ушкодження. Чи має нести відповідальність господар пса за те, що не тримав його на прив'язі, що спричинило тяжкі наслідки? Якою буде правова оцінка діяння, якщо неприв'язаний пес подолав тин і покусав поштарку?

Шостий етап: *підсумки уроку.*

Під час підведення підсумків уроку вчитель за допомогою учнів робить узагальнюючі висновки з правомірної поведінки, поняття, причин і видів правопорушень, підстав і функцій юридичної відповідальності.

Сьомий етап: *домашнє завдання.*

1. Опрацювати 25, 26, 27, 28 параграфи підручника.
2. Скласти по два завдання з прикладами правопорушення і не правової поведінки.

14. План-конспект уроку з основ правознавства для 9 класу на тему: Житлове право України

Навчальна мета уроку: ознайомити учнів з основним змістом житлових прав України та житловим кодексом України.

Виховна мета уроку: виховувати в учнів повагу до Житлових прав України.

Розвивальна мета уроку: формувати і розвивати в учнів уміння користуватися правовими термінами із Житлового кодексу України.

Тип уроку: повідомлення нових знань.

Обладнання уроку: підручник; Конституція України; Житловий кодекс України; комп'ютер; мультимедійний проектор; слайд 1 «Житловий кодекс України», слайд 2 «Житловий фонд України»; слайд 3 «Форми реалізації права на житло».

Хід уроку

Перший етап: *організаційний.*

Перевірка явки учнів на урок та їх готовності до одержання знань про житлове право України.

Другий етап: *повідомлення теми, навчальної мети і завдань уроку.* Повідомляючи їх, вчитель зазначає, що вивчати житлове право України учні будуть за допомогою мультимедійного проектора і слайдів.

Третій етап: *актуалізація опорних знань учнів.*

З метою вивчення питання про те, а що знають учні з нової теми, вчитель ставить перед ними наступні запитання:

1. Що ви знаєте про житлове право України?

2. Що являє собою Житловий кодекс України?
3. Поясніть поняття "житловий фонд", назвіть його види.
4. Дайте визначення поняття "житло".

В залежності від рівня обізнаності учнів, вчитель планує вивчення нового матеріалу.

Четвертий етап: *вивчення нового матеріалу.*

Під час вивчення нового матеріалу розглядаються такі питання:

1. Поняття і предмет житлового права України.
2. Житлове законодавство України: загальна характеристика.

Житловий кодекс України.

3. Житловий фонд України та його види.
4. Право громадянина на житло і форми його реалізації.

1. Поняття і предмет житлового права України

Житлове право України – це сукупність правових норм, що регулюють житлові правовідносини між громадянами в процесі реалізації конституційного права людини і громадянина на житло.

Правове регулювання суспільних відносин, що виникають у процесі вирішення житлових питань, забезпечується комплексною галуззю права, яка охоплює норми цивільного, адміністративного, земельного, господарського, сімейного та інших спеціальних галузей права, об'єднання і кодифікація яких утворили нову галузь – житлове право.

Предметом правового регулювання житлового права України є правовідносини, що виникають у процесі: реалізації права на житло; надання людині і громадянину жилих приміщень у користування управління житловим фондом; експлуатації та охорони житлового фонду; розгляду житлових спорів.

Житлові правовідносини виникають, змінюються і припиняються відносно вже готового житлового будинку чи іншого приміщення, придатного для проживання людини. Вони неоднорідні; більшість із них мають майновий характер, складаються у сфері розподілу користування житлом. Усі вищезазвані правовідносини регулюються системою норм

житлових нормативно-правових актів, що складають житлове законодавство України.

2. Житлове законодавство України: загальна характеристика. Житловий кодекс України

Систему нормативно-правових актів, що регулюють житлові відносини в Україні, складають: Конституція України; Житловий кодекс України; Закон України " Про приватизацію державного житлового фонду"; укази Президента України; постанови Кабінету Міністрів України та інші нормативно-правові акти.

Право громадян України на житло закріплено ст. 47 Конституції України. Воно забезпечується розвитком і охороною всіх видів державного житлового фонду, утворенням ринкової системи житлового забезпечення громадян через приватизацію житла, справедливим розподілом житлової площі під контролем громадськості.

Конституційне право на житло вважається забезпеченим лише тоді, коли громадянин України має житло, що відповідає встановленим нормам і придатне для проживання. За відсутності такої житлової площі та потреби в соціальному захисті громадянин визнається таким, що потребує поліпшення житлових умов і згідно з чинним законодавством може претендувати на одержання відповідного житла, яке надається за правом найму державою чи органами місцевого самоврядування безоплатно, або на забезпечення себе і своєї сім'ї житлом за власний кошт, але за доступну плату.

Основними завданнями житлового законодавства є регулювання житлових відносин з метою: забезпечення конституційного права громадянина України на житло; належного використання і збереження всіх видів житлового фонду; зміцнення законності в царині житлових відносин в умовах ринкової економіки.

Вчитель за допомогою мультимедійного проектора демонструє на екрані слайд 1 «Житловий кодекс України» і продовжує розповідь.

Слайд 1

«Житловий кодекс України»

Житловий кодекс України прийнято 30 червня 1983 року і введено в дію з 1 січня 1984 року. Він складається з 7 розділів (193 статті):

Розділ I. Загальні положення.

Розділ II. Управління житловим фондом.

Розділ III. Забезпечення громадян житловими приміщеннями. Користування житловими приміщеннями.

Розділ IV. Забезпечення збереження житлового фонду, його експлуатації та ремонту.

Розділ V. Відповідальність за порушення житлового законодавства.

Розділ VI. Вирішення житлових спорів.

Розділ VII. Заключні положення.

У розділі I (Загальні положення) містяться норми права, що регулюють: право громадян України на житло; основні завдання житлового законодавства; систему нормативно-правових актів, що регулюють житлові правовідносини; житловий фонд України і його види, інші загальні питання.

3. Житловий фонд України та його види

Для вивчення цього питання вчитель демонструє на екрані слайд 2 «Житловий фонд України». Зображення на екрані зберігається протягом всього періоду пояснення житлового фонду України.

Слайд 2

«Житловий фонд України»

Житловий фонд – складний інженерний комплекс, що криє в собі: жилі будинки і приміщення в інших будівлях; різноманітне теплоенергетичне обладнання; автоматичні засоби управління та експлуатації; розгалужену мережу комунікацій; протипожежне, ліфтове, санітарно-технічне та інше устаткування.

Згідно зі ст. 4 ЖКУ розрізняють такі види житлового фонду: **Державний житловий фонд** – сукупність жилих будинків та інших жилих приміщень, що знаходяться у власності місцевих рад, державних підприємств, установ, організацій і призначаються для проживання людини.

Громадський житловий фонд – сукупність житлових будинків та інших жилих приміщень, що належать кооперативним організаціям, їхнім об'єднанням, профспілкам та іншим громадським організаціям.

Фонд житлово-будівельних кооперативів – сукупність жилих будинків, що належать житлово-будівельним кооперативам і призначаються для проживання для членів ЖБК.

Індивідуальний житловий фонд – сукупність жилих будинків (приміщень), що знаходиться в особистій і приватній власності.

До житлового фонду включають також жилі будинки і приміщення, до яких застосовуються правила, встановлені для громадського житлового фонду. До житлового фонду не включаються нежилі приміщення в жилих будинках, що мають торговельне, побутове та інше призначення непромислового характеру.

4. Право громадян на житло і форми його реалізації

Житло – одна з основних матеріальних умов життя людини.

Потреба людини в житлі виникає з моменту її народження, зберігається протягом усього життя і припиняється після смерті. Задоволення потреби людини в житлі – дуже важливе соціальне

завдання.

Суб'єктивне право на житло – це можливість людини і громадянина мати житло у власності або одержати його за договором найму з державного чи громадського фонду, користуватися житлом і вимагати від зобов'язаних суб'єктів забезпечення реалізації цього права у повному обсязі.

Право на житло тісно пов'язане з обов'язками інших фізичних та юридичних осіб і державних органів щодо створення відповідних умов, охорони, захисту й відтворення житлових прав людини і громадянина. Конституція України покладає на державу обов'язок створювати умови, за яких кожен громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду. Ніхто не може бути позбавлений житла інакше як на підставі чинного закону і за рішенням компетентного суду.

Для наступного пояснення вчитель за допомогою мультимедійного проєктора подає на екран слайд 3 «Форми реалізації права на житло».

Слайд 3

«Форми реалізації права на житло»

Реалізація людиною і громадянином права на житло

здійснюється в таких формах:

1. Активна діяльність суб'єкта, що потребує покращення житлових умов у процесі: надання жилих приміщень; користування жилим приміщенням; участі в управлінні житловим фондом; здійснення експлуатації та охорони різних видів житлового фонду.

2. Утримання від дій, що порушують житлові права інших суб'єктів.

3. Володіння, користування і розпорядження житлом відповідно до чинних нормативно-правових актів.

4. Вимоги від компетентних державних органів, громадських організацій та посадових осіб застосовувати відповідні норми житлового права, виносити справедливі індивідуально-правові рішення і домагатися їх виконання.

Отже, житлове законодавство становить комплексну, самостійну галузь законодавства, що закріплює, охороняє та регулює правові відносини між фізичними та юридичними особами та іншими суб'єктами в питаннях виникнення, розвитку і припинення житлових правовідносин під час реалізації конституційного права людини і громадянина на житло.

П'ятий етап: *закріплення нових знань.*

Під час закріплення одержаних нових знань вчитель організовує обговорення таких питань:

1. Дайте загальну характеристику Житлового кодексу України.
2. Назвіть види житлового фонду.
3. Дайте визначення поняттям «житлове право України», «житловий фонд», «житло».

Шостий етап: *підсумки уроку.*

Вчитель підводить підсумки проведеного уроку, робить узагальнюючий висновок, виставляє оцінки.

Сьомий етап: *домашнє завдання.*

- Вивчити параграф 15 за підручником «Основи правознавства»; за редакцією І.Б.Усенка.
- Дати відповіді на запитання в кінці параграфа.
- Скласти правове завдання стосовно житлового законодавства.

Література

1. Андрусишин Б. І., Гуз А. М. Методика викладання шкільного курсу основи правознавства : Підручник / Андрусишин Б. І., Гуз А. М. – К. : Знання, 2008. – 301 с.
2. Гороль П. К. Звукові інформаційні засоби навчання в загальноосвітній школі : навчальний посібник / П. К. Гороль, Л. Л. Коношевський, М. Г. Вороліс. – Вінниця, 2007. – 156 с.
3. Гороль П. К. Методика використання технічних засобів в середній загальноосвітній школі : навчальний посібник / П. К. Гороль, Л. Л. Коношевський, М. Г. Вороліс. – Вінниця : ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 2000. – 243 с.
4. Гороль П. К. Методика використання технічних засобів навчання : навчальний посібник / П. К. Гороль, Л. Л. Коношевський, М. Г. Вороліс. – К. : Освіта України. – 2007. – 256 с.
5. Гороль П. К. Методика використання технічних засобів навчання : навчальний посібник / П. К. Гороль, Л. Л. Коношевський, М. Г. Вороліс. – Вінниця : ООО «Планер», 2005. – 243 с.
6. Гороль П. К. Мультимедійні засоби навчання : лабораторні роботи / [П. К. Гороль, Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія, О. В. Шестопалюк]. – Вінниця, 2008. – 634 с.
7. Гороль П. К. Сучасні інформаційні засоби навчання : навчальний посібник / [П. К. Гороль, Р. С. Гуревич, Л. Л. Коношевський, О. В. Шестопалюк]. – К. : Освіта України. – 2007. – 535 с.
8. Гороль П. К. Телебачення і сучасна загальноосвітня школа: навчальний посібник / П. К. Гороль. – Вінниця, 1993. – 123 с.
9. Гороль П. К. Технічні засоби навчання : навчальний посібник / П. К. Гороль, Р. С. Гуревич, В. О. Подоляк. – Вінниця, 1993. – 123 с.
10. Гороль П. К. Технічні засоби навчання. Питання і відповіді : навчальний посібник / П. К. Гороль, Р. С. Гуревич, Л. Л. Коношевський. – Вінниця, 2003. – 139 с.

11.Гороль П. К., Сисоєва О. А. Мультимедійний проектор та його використання в навчально-виховному процесі : навчальний посібник / П. К. Гороль, О. А. Сисоєва. – Вінниця, 2007. – 72 с.

12.Гороль П.К. Обчислювальна техніка і технічні засоби навчання : навчальний посібник / [П.К. Гороль, Р.С.Гуревич, Л.Л. Коношевський, В. О. Подоляк. – Вінниця, 1999. – 323 с.

13.Гороль П.К., Вороліс М.Г. Технічні засоби навчання на уроках історії. Навчальний посібник. – Вінниця. – 1996. -99с.

14.Інформатика. Комп'ютерна техніка комп'ютерні технології : підручник для студентів ВНЗ / Авт. кол.: В. В. Браткевич, М. В. Бутов, І. Щ. Пушкар. – К. : ВЦ « Академія». – 2002. – 704 с.

15.Конституція України і основи правознавства в школі: книга для вчителя; за ред.. І. Б.Усенка. – К. : Український центр правничих студій. – 1999. – 354 с.

16.Танцюра А. І. Інтерактивні технології на уроках правознавства / А. І. Танцюра. – Харків : Основа. – 2005. – 96 с.

17.Терлецька Н. Робота з понятійним апаратом на уроках історії і правознавства Н. Терлецька. – К. : Шкільний світ, 2005. – 128 с.

18.Шашура Л. Нестандартні уроки з правознавства в школі : навчально-методичний посібник / Л. Шашура. Вид. «Підручники і посібники», 2007. – 48 с.

19.Яворська Г. Х. Педагогіка для правників: навчальний посібник / Г. Х. Яворська. – К. : Знання, 2004. – 335 с.

Навчально-методичне видання

Мультимедійні засоби навчання на уроках основ правознавства

Навчально-методичний посібник

Гороль Петро Каленикович
Коношевський Леонід Леонідович
Данілова Ірина Юріївна

Відповідальний за випуск П.К. Гороль
Оригінал макет Л.Л. Коношевський
Комп'ютерний набір І.Ю. Данілова

Мультимедійні засоби навчання на уроках основ правознавства :
навчально-методичний посібник / [П. К. Гороль, Л. Л. Коношевський,
І. Ю. Данілова]. – Вінниця : ТОВ «Планер», 2011. – 120 с.

Підписано до друку 12.05.2011
Формат 60×80/16
Папір офсетний. Друк різнографічний. Ум. др. арк. 6,4
Гарнітура Times New Roman
Наклад 300 прим.
Віддруковано з оригінал-макету замовника
ТОВ Фірма «Планер», вул. Визволення, 2.
Тел. 35-92-18, 35-26-58